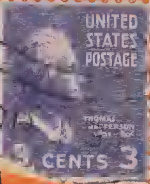




САМОСТІЙНА УКРАЇНА

ОРГАН ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

INDEPENDENT UKRAINE

Зміст

ЧІКАҐО — Ст. ПОЛ

РІК IV. — ЖОВТЕНЬ, 1951. — Ч. 10 (45).

Як випуск ч. 3

появилась книжка

З. Книша

ПІД ЗНАКОМ ТРИВОЖНЬОГО МАЙБУТНЬОГО

(Думки націоналіста)

Книжка обіймає 70 сторінок друку, 8-вого формату. Ціна книжки в продажі 50 центів.

Книжку можна замовляти у Видавництві «Самостійна Україна»:

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

Ставайте членами-пайовиками Видавничої Спілки «Самостійна Україна»!

Кольпортуйте журнал «Самостійна Україна»!

Приєднуйте передплатників для журналу «Самостійна Україна»!

ЧЛЕНСЬКІ УДІЛИ ДО ВИДАВНИЦТВА «САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

зложили:

Інж. Володимир Зарицький, Чікаґо	$ 5,00
Маріян Дуб, Клівленд	$ 2,00

На Пресовий Фонд «САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

зложили:

В. Поплавець, Голтир, Канада	$ 1,00



Місячник культури, політики і суспільного життя

Редагує Редакційна Колеґія.

Головний ред. д-р Тома Лапичак.

Видає УКРАЇНСЬКА НЕЗАЛЕЖНА ВИДАВНИЧА СПІЛКА «САМОСТІЙНА УКРАЇНА, Винніпеґ — Сен Пол — Чікаґо.

Адреса Редакції і Адміністрації:

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки редакції.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 30 центів. В Англії і Австралії — 2 шилінґи. В інших державах рівновартість 30 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

- в ЗДА і Канаді — $ 3;
- в Англії і Австралії—24 шилінґи;
- в інших державах рівновартість $ 3 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE

Articles published on political, cultural and social topics.

Edited by Editorial Committee

Published by

UKRAINIAN INDEPENDENT PUBLISHERS LTD.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК IV. ЖОВТЕНЬ, 1951. Ч. 10 (45).

Є. Плужник

* * *

Впало — ставай до стінки!
Сперся плечем на ґанок...
тільки й згадав — у жінки
грошей нема на ранок.

І ні жалю, ні болю.
Бачив — нагана наставив...
Ніби виконував ролю
в нецікавій виставі.

Тільки й думок — на ранок
хліба нема у жінки...
Ґанок.
Труп біля стінки.

Надія Хмара

ВСТАВАЙ, УКРАЇНО СОБОРНА...

Лежить у великих руїнах
Замучений рідний наш край,
Готуйтеся, браття, до бою,
З руїн, Україно, вставай!
За рідний край
Йдемо у бій,
Скорій, стрілець,
Готуй набій.
Від Дону, Карпат і Кубані
До серця вітчизни й Дніпра
Вставай, український народе,
Настала вже пімсти пора!
За рідний край
Йдемо у бій,
Скорій, стрілець,
Готуй набій.

Настала пора нам помститись,
Боротись за землю свою,
Ми волю вітчизни й народу
Здобудемо, браття, в бою.
За рідний край
Йдемо у бій,
Скорій, стрілець,
Готуй набій.
Гинь, кате, за люті знущання,
За жертви, за рідний наш край,
Вставай, Україно Соборна,
До бою, до бою вставай!
За рідний край
Йдемо у бій,
Скорій, стрілець,
Готуй набій.

Н. Щербина

ГНІВ
(Олександрини)

Вже сталлю відгримів, відреготавсь буран.
Розпластані міста звиваються від ран.

Та світом крутять знов розбійники-ґявури!
Юрба тремтить в ногах Ваала диктатури.

Вона, в сітях дротів, — клубок хирлявих вен,
Лиш іграшка в зубах збезумілих гієн.

Під свисти батогів клене красу й Дажбога,
Багата лихом-злом, — цвітінням серць убога.

За що ж весь світ горів, і корчивсь люд в огні,
Як пута ті ж у нас, й кати у нас одні?!...

Й поломеніє гнів та стріли Перунові
У схованках душі, в незнайденому слові.

Зиновій Книш

Виступ Богдана Хмельницького в світлі державного і міжнародного права

Польскі історики розцінюють Хмельниччину, як громадську війну, викликану бунтом однієї частини королівських підданих проти тодішньої державної системи. Вони виходять з заложення, що правно-державно Україна була частиною Річипосполитої Польської, що в формі федерації об'єднувала три народи: польський, литовський та український добровільною згодою, зафіксованою Унією на сеймі в Люблині 1569 року. Цей акт був юридичною підставою державної системи Річипосполітої, не входячи в те, як практично склалися пізніші взаємовідносини трьох народів.

Річипосполита мала свою своєрідну конституцію, сперту на різних соймових постановах, і кожний, хто вважався покривдженим у своїх правах, міг і повинен був користуватися леґальним шляхом оборони своїх прав на найвищому законодатному форумі. Хто поминав цей шлях і хватав за зброю — той був «бунтівником і ребеліянтом», державним зрадником. Адже ж, ця юридична конструкція брала до уваги тільки шляхту, духовенство і щонайвище козацький стан, як повноправні суб'єкти права. Інші суспільні верстви мали або права неповні — як міста зо своєю автономією на основі маґдебурзького права — або зовсім були позбавлені прав — як закріпощене селянство.

Це переконання засвоїли собі в великій мірі теж представники українського шляхецького стану, оті різні Адами Кисілі та їм подібні, що про них козаки казали: «В тебе українська кість, та поросла польським м'ясом». Уважали вони Річипосполиту **своєю** державою, якої валити не можна і не треба, слід тільки прямувати до різних реформ леґалістичними методами, в котрих то реформах на чоло висувалися дві головні цілі:

а) рівноправність православної української шляхти з польскою,

б) рівноправність православної Церкви та її гієрархії з католицькою.

Це був тип, знаний пізніше, як gente Ruthenus, natione Polonus або polak grecko-katolickiego obrzadku, тип, що зберіг ще до деякої міри свідомість своєї національної й релігійно-церковної окремішности, але **політично,** державно-політично, був зовсім **асимільований:** у нього не було вже відчуття потреби істнування окремої, незалежної української державности. Він вправді час до часу маніфестував свої симпатії до українського народу і навіть інколи почував своїм обов'язком виступати в його обороні, як той «посол землі волинської», Л. Деревинський, що на сеймі в Варшаві 1620 року заступався за українські права ось такими словами:

«Але якже то нарід руський буде боронити грудьми своїми Річипосполитої **вашої** (підкреслення моє, З. К.), коли незаспокоєний буде в потребах своїх і просьбах? Як може він старатися про здобуття вічного мира для вас, коли сам у домі своїм мира внутрішнього не має? Чи ж буде він щиро й хоробро кров'ю своєю гасити горіючі стіни Річипосполитої, коли бачить, що ви не хочете гасити того вогню, який нищить стіни його власної хати? Не чужого просить нарід руський, але свого, збереження прав і вольностей своїх. Наш нарід руський злучився з польським, як рівний з рівним, вольний з вольним».

Це нагадує нам — так своїм змістом, як і тоном — промови українських послів у Варшавському соймі 300 літ пізніше: наївні маячення про те, наче б то ворога можна переконати словами, політичними й правними арґументами змусити його признатися до несправедливости і змінити своє поступування.

Але супроти юридичної концепції Люблинського акту з 1569 року український нарід висунув нове, своє власне, власнопідметне **право, що народилося далеко перед виступом Хмельницького,** якого події 1648—1653 років були тільки остаточним льогічним і юридичним закінченням.

Підстави нового правного відношення українського і польського народу випливали з таких позицій:

1. Державна система не вміла дати мілітарної охорони і політичної організації великій частині України, головно її східнім землям. Через те український нарід приневолений був власними силами й засобами **незалежно від центральної польської влади і часто з перешкодами від неї** організувати й боронити ці простори. Для їх оборони створив він власну військову силу з осередком у Запорізькій Січі і на переважній їх частині, — Лівобережжя та Дніпровий Низ — виконував **фактичну суверенність.** Про володіння тими просторами рішала **сила,** бо до правно-державної суверенности над ними видвигали свої претенсії не тільки польський король, але й московський цар та кримський хан.

2. Люблинська федерація встановлювала **взаємні права й обов'язки.** Підставовими правами були: рівноправність у верховній законодатній державній владі українського й польського народів, православної і католицької релігій. Польська сторона своїх обов'язків не дотримувала, вольностей українських не шанувала, а тим самим **сама й перша нарушила Люблинську умову,** що по своїй **формі** була постановою спільного сойму, але по **змісті і духові** — міжнародньою умовою трьох народів. Зламавши умову сама, Польща тратила дійсне і моральне право вимагати її дотримування він інших контрагентів.

3. Люблинська федерація — незалежно від усіх тих політичних зловживань і махінацій, наслідком яких вона дістала свою обов'язну силу — юридично була актом добровільної злуки трьох

народів. Витворена нею система Річипосполитої так довго мала всі свої правні підстави існування, як довго всі три партнери при ній стояли і своєї згоди на такий стан не вицофували.

Але український нарід свою згоду відтянув дуже скоро. Свій протест проти витвореного стану маніфестував він збройними виступами, дуже частими і щораз частішими, так, що польська сторона мусіла via facti визнавати його за окрему воюючу сторону і de iure ствердити таке його становище, заключаючи з ним з однієї сторони військові союзи в випадках воєн — лівонські, московські і турецькі війни — а також військово-політичні умови після кожної польсько-козацької війни.

На тій основі можемо і повинні ми ствердити, що виступ Хмельницького слід трактувати не в площині внутрішньо-політичної польської державної проблеми, тільки на базі міжнародніх взаємовідносин двох окремих осередків: польського державного центру, псевдо-федерації польсько - литовсько - української з препондерацією Варшави, та українського народу, репрезентованого козацьким станом з осередком у Запорізькій Січі, за яким станув згодом увесь український народ на цілій своїй етнографічній території. Тому війни 1648—1649 років були не внутрішніми, громадянськими війнами, тільки війнами у властивому значенні того слова, війни між двома силами, від себе політично і юридично незалежними: Річипосполита Польська contra Орден Славного Війська Запорозького Низового, що виступив ув інтервенції за політичні, соціяльні і релігійні знущання над українським народом. Сам український нарід у початках був поділений на дві части: революційно-активні елементи відразу і беззастережно станули по стороні Хмельницького, шляхетсько-консервативні спершу зберігали льояльність супроти Річипосполитої, але згодом перейшли політичну еволюцію і заявилися за новою козацькою державою. Цей політично-психольогічний процес дуже вірно й докладно змальовує В'ячеслав Липинський у своїй студії п. н. «Україна на переломі».

Такою своєю одностайною поставою український нарід остаточно виповів і перекреслив акт Люблинської Унії з 1569 року, що від тоді втратила свою важність не тільки фактично, але і правно, бо з системи тої псевдо-федерації вицофався український нарід, як один з партнерів. Річипосполита мала від тоді в свойому складі тільки два компоненти: народи польський та литовський, незалежно від того, що тримала під своєю владою велику частину української національної території ще понад два століття: це була насильна окупація проти волі українського народу.

Богдан Хмельницький, як розумний політик, дуже добре здавав собі справу з ситуації, що витворилася після його блискучих перемог під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями. За ними була сила і на тій силі він міг будувати нове **право.** Тимбільше, що польська могутність була вже зломлена і не було великих надій на її відбудову в скорому часі. Під тим оглядом дуже характеристичне відношення Хмельницького до польських послів у Переяславі, як про те читаємо в літописі Граб'янки:

> «Сії (полські посли, моя примітка, З. К,) єгда в Переяславі прийдоша, даша Хмелницкому посланіє Королевскоє і привилея на волності й гетманство, також корогов, бунчук і булаву; чим Хмелницкій недоволен будучи, понеже чрез своє на войнах щастія будучи зухвалим похвалявся не тілько за Сяном і за Вислою ріками, но і за горами, нагайками Ляхов прогнавши не дасть їм оглянутися: понеже ви нинішніє Ляхове не яко прежніє кавалери, но подобніє зайцом і обезяном, тільки умієте мовити много і утікати!»

В дискусії, що вив'язалася з польськими послами, Україна заявила своє становище устами козацького полковника Джеджалія:

«Імате Полщу, а Україна козацкая да будет».

До цього фактору сили, як найголовнішого, рішального і єдинозрозумілого у відношенні до Польщі, прийшов другий фактор, як доповняльний, і рівночасно **санкціонуючий нововитворений стан в Україні;** нав'язання дипльоматичних взаємин з Україною, не через Варшаву, але безпосередньо до Голови нової держави «Зиновія Богдана Хмельницького, гетьмана Славного Войска Низового і городового Запорожского і всея по обоїх стронах сущея України». Літопис Граб'янки згадує такі посольства:

> «Под який час били послове од многих Кролевств, ібо тими звитяжствами обратил очі всіх на себі народов, теж часу чрез свої посли розних привітствій щаствой фортуни нанесли і даров наслали...
>
> ... А якож і Ракоцій особной в том од него жадал помощи, чего доняти надіялся, когда би з своєй строни под Краков сам вимірил, а Козаки ку Варшаві подступили...
>
> ... Також Босни, Румелці ізза Дуная поклони йому приносили, просячи о вибавленіє яко єдиновірного под такоє своє щастіє. Тогож і от Господаров Молтянского і Волоского Бурколаби і далших Татаров ізза Волги і Ногаєв посланіє Мурзи офіруючися і желая при єго і свої класти голови і здоровіє, тож і чернь, називали го новим ізбавителем всій Русі і Греческого закона защитителем. Но і Турчин даючи єме титул — Монархою Руським, прислал чугу, меч, корогов і булаву, і приказал Баші Силістрійскому і Хану Кримскому на всякую потребу войсками Турецкими і Татарскими помощі єму давати».

Отже найбільша тогочасна держава, Турецька Порта, визнала Україну незалежною. Визнав її теж і пропонував військовий союз у дальшій війні проти Польщі семигородський князь Ракочій. Молдавський і Волоський Господар, хоч був під турецьким протекторатом у становищі подібному до сьогоднішніх т. зв. сателітів, але теж окремо нав'язує дипльоматичні стосунки з Хмельницьким. Коли до того додати ще, що в Києві стрічав його царгородський патріярх Паїсій і, як найвищий достойник Православної Церкви, пропонував Хмельницькому перейняти патронат і

опіку над усіми православними народами — Хмельницький мав за собою міцну позицію не тільки у власному народі, але і в зовнішньо-політичних взаєминах. Висказуючися викуваним пізніше терміном міжнародного права, Україну прийнято до «європейського концерту народів». І з того часу — цебто після тріюмфального в'їзду до Києва та переходу до своєї тимчасової столиці, Чигирина, Хмельницький, «гетьман славного війська низового і городового запорозького» «dux cosasorum», виступає як суверенний монарх, а з ним і Україна стає підметом міжнародного права.

Як пильно вважав Хмельницький на правну сторінку своєї державницької роботи, свідчать нам історичні джерела, а в першу чергу його універсали. В них він підкреслює політичні тонкощі: оправдання війни, моральне право українського народу бути господарем на своїй землі, відповідальність польської сторони за війну. Коли зважимо, що триста літ пізніше витворилася ціла література на тему, хто несе відповідальнсть за першу і другу світову війни, що в мирові трактати встановлювано спеціяльні клявзулі з признанням відповідальности за війну — то ці намагання Хмельницького свідчать про велику дипльоматичну зручність і політичну далекозорість його військової канцелярії та її керівника, фактичного міністра закордонних справ і пізнішого гетьмана Івана Виговського.

Універсал, датований з червня 1648 року в обозі під Білою Церквою, попри всі інші заторкнені там справи, стверджує:

1. ...Ознаймуєм сим універсалом нашим, іж не без причин слушних мусилисьмо зачати войну і поднести оружіє наше на поляков,

2. ...єсли не ізволите допомогти нам в настоящой военной компанії, а поляки нас одоліють, то відайте певне, же і Вас всіх без жадного браку і респекту, **подлуґ давнего злого наміренія своего,** огнем і мечем зруйнують і опустошать, а з всеконечним віри нашея благочестивия і святия іскореніем і поруганіем, останки Ваші і чад Ваших в плін обернуть і в рабства облекуть одежу».

(За літописом Самійла Величка).

В універсалі з дня 13 серпня 1653 року ще раз навертає Хмельницький до тої справи:

«Вам.. добре єсть о том відомо, же ми настоящую войну з Поляками зачали не для якихсь власних приват наших, але для всіх Вас, в крайную руїну і розореніе чрез Поляков нахилясмих і понуждаемих з повреждением (що найгорше єсть) благочестивія Грекорускія віри нашея...»

Деяке світло на ті справи кидає автор «Історії Русов». Хоч не можна її вважати історичним джерелом і не має вона вартости наукового документу, але нема ніякого сумніву, що це документ великої **політичної** ваги і віддзеркалює в собі погляди патріотично настроєних незалежницьких кругів українського громадянства першої половини XVIII століття, коли традиція доби Хмельницького була дуже жива, виразно стояла ще в пам'яті людей, менш-більш так само, як традиція українського відродження 60-років минулого століття в нас. Цитуємо звідти уривок промови Хмельницького до реєстрових козаків під Каміннним Затоном так, як її собі уявляв автор:

«Ми підняли зброю не для користи якоїсь або порожнього марнославства, а єдино на **оборону** (підкреслення моє, З. К.) батьківщини нашої, життя нашого і дітей наших, а рівнож і ваших... На що ж нам, браття, бути без чуття і тягати тяжкі пута рабства в дрімоті й ганебнім невільництві у власній своїй землі?.. Предки наші відомі всьому світу Слов'яни або Савромати і Руси, з'єднавшись з Литовцями і Поляками добровільно і ради взаємного захисту від чужинців, прийшли до них з власною своєю природньою землею, зо своїми містами і селами і своїми навіть законами і з усім потрібним у житті. Поляки нічого їм і нам не давали ні на один гріш, а заслуги наші і предків наших, виявлені Полякам в обороні і поширення їх королівства відомі всій Європі і Азії; та й самі Поляки хроніками своїми очевидно те доводять. Але пролита за них пров наша й вибиті на полях боїв тисячі і тьми вояків наших винагороджуються Поляками одним призирством, насиллям і всіх родів тиранствами».

«Історія Русов» — твір par excellence політичний. Але саме тому чи не найвірніше віддає він нам ті політичн думки й почування, що лягли в основу кольосального народнього зриву 1648 року і були зафіксовані тодішнім українським військово-політичним проводом ось так, як вони представлені в тій «промові» Хмельницького:

1. Війна ведеться не в ціллях **аґресивних, тільки в обороні українського народу та його прав на життя.**

2. Українці з'єдналися з поляками **добровільно** для **взаємного захисту.**

3. Свої взяті на себе тією умовою **обов'язки українці чесно виконали,** про що говорять навіть самі польські свідоцтва,

4. **Польща зобов'язань своїх не дотримала і тиранізує український нарід.**

На такому тлі стає нам ясне юридичне підложжя **визвольних воєн** Хмельницького, що зачалися інтервенцією Запорозької Січи і закінчилися могутнім всенароднім рухом. Він приніс два головні наслідки:

1. Розвіяв сон про польську геґемонію на Сході Європи. Ягайлонська ідея перейшла з того часу в катеґорію спогадів.

2. Створив нову силу на руїнах польсько-литовсько-української федерації, козацьку гетьманську державу, що в тій чи іншій формі пертривала повних сто літ і залишила за собою традицію незалежної української державности, до якої нав'язувало політичне відродження українського народу в XIX, а зокрема визвольні змагання XX століття.

Д-р Остап Грицай

Василь Стефаник*)

Світла й тіні.

(Закінення).

6.

Але вертаймось тепер до теми знову.

Я говорив досі про темні сторінки ідеології збірки «Синя книжечка» і зазначив, що та ідеологія була б мабуть у нього краща, коли б він був на свій лад продовжував традиції українського оповідання, закріплювані колись нашими старшими оповідачами, зокрема ж Квіткою. Бо в «Марусі» нпр., картина життя української селянської родини, це картина і д е а л ь н о ї с о ц і я л ь н о ї с п і л ь н о т и, де відношення батків до дитини є так само зразкове, як і відношення дитини до батьків. І де взаємне відношення батьків, чоловіка і жінки, до себе є так само прикладом високої етичної культури цих людей, як і їх взаємовідносини з людьми в селі. Суворе «по закону» Наума Дрота є життєвим принципом для всієї хати, і певно в тому є куди більше прадідної української традиції, ніж в махнівському анархізмі героїв роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні». Зберігає в нас ті традиції так само дуже гарно і Федькович у своїх — теж уже безнадійно змумізованих — повіданнях, нпр., патріярхат старшого брата в оповіданні «Люба-згуба», а подекуди й Кобилянська, якої «З е м л я» це ж вражаючий приклад родинної трагедії, зчиненої в її лоні анархією з боку ворожого чужинецького чинника (Рахіра). Та коли в наших старших оповідачів риси анархії в родиннім житті це здебільша винятки, викликувані чужацькими елементами — нпр. польськими у «П р и ч е п і» Нечуя-Левицького, — то анархія в родинному житті героїв перших оповідань Стефаника виходить з його власного таки лона під впливом чогось, що треба би назвати хіба moral insanity. Правда — сильним аргументом в обороні автора є тут обставина, що та анархія зумовлена здебільша матеріяльною нуждою людей («Осінь», «Катруся»). Воно ж відомо, що в атмосфері вічного змагання за шматок хліба пересічні характери ломляться, а і в найкращій рідні настають особисті невзгодини. Але невже руїнницький вплив матеріяльних злиднів іде так далеко, що притуплює в батька співчуття до смертельно хворої дитини і велить йому лютитися на неї саме за те, що вона, хоч і конаюча, то ще є на цьому світі і батькові треба ще нею опікуватися? А таке власне розмальовує Стефаник в нарисі «Катруся», що з мистецького боку знову одно з найяскравіших, найсильніших вражінням між його оповіданнями, зате ж просто жахливе, коли дивишся на нього зі становища етики родинного життя народу. А до того додаймо, що нещасна героїня того нарису тоді, коли була здорова, була — як зазначується — найкраща робітниця в хаті. Та проте шановний батько відплачується їй зовсім не по-батьківськи.

— «Катрусю поклали на віз, аби везти до лікаря. Мама, плачучи, підкладала їй подушку під голови.

— Бодай я вже не дочикав вас дохторувати! Коби-сте поздихали, то би-м раз поховав та й збувси!

Держав віжки від однокінки і аж чупер собі микав від злости.

— А ти, розпаднице, памнетай, що, як я гроші задурно по дохторях розсію, тай ти амінь зроблю! Я тебе без дохтора поховаю, я тобі буду дохторь. А відки-ж я наберу на вас, на дохторів, на аптеки та на дідька рогатого? Та мій мозиль не годен цему вітримати, ой, не годен. Наймивєм фіру, та ліпше вже відвезти на могилу та вівернути та й збутися...» (ст. 95).

Правда, де далі той лютуючий батько починає дещо лагідніше промовляти до безталанної дівчини. Але це вже від'ємного характеру всього оповідання не міняє. Сюди належать теж картини жорстокого бруталізування жінок чоловіками («Осінь», «З міста йдучи»), або й чоловіків жінками («В коршмі»), і такі картини, як «Суд» або відомий загально «Злодій», де зловленого злодія п'яні ґазди просто вбивають. І знов мені хотілося б сказати, що це картини більш московського характеру, ніж українського. А зрештою щодо нарису «Злодій», то знаємо, що він оснований на події, де в дійсності ґазди злодія не вбили, бо врятувала його своїм проханням за ним жінка господаря. (В. С т е ф а н и к: «Під вражінням вистави «Землі». Твори, ст. 358). Отак і багато краще і вдячніше з ідеологічного боку було б авторові змалювати помилування злодія ґаздами в усіх складних нюансах такої — в душах селян — незвичайної психологоічної перипетії, ніж розмальовувати безпросвітну пиятику як криваву увертюру до морду. Це ж для психіки українського народу не занадто репрезентативне.

Так само, як і нарис «Н о в и н а», де батько, Гриць Летючий, свою дитину просто топить, щоб позбутися турботи про її прогодування. І тут годі не сказати, що такі сюжети Стефаник брав живцем з найживішої дійсности — таке втоплення дитини мало трапитися в селі Трійці на Покутті — і майже живцем віддавав їх у своїх картинах, так безжурно тому, що не було у нього, на жаль, відповідної уваги до р е л і г і й н о ї с т о р і н к и в житті народу. Правда — в листі до Вацлава Морачевського Стефаник, описавши ту страшну подію в формі новелі, що м а й ж е н е р і з н и т ь с я в і д п і з н і ш е д р у к о в а н о г о т е к с т у, додає таку замітку: «Шкода, що нема вже тепер русалок, Катрусі було би ліпше, як Гандзуні. Отаких якихось історій так багато ді-

*) Гл. «Самостійна Україна», ч. 6./1951.

ється по селах, що вони, як опирі, кров випивають. Все то є матеріял до заповнення «новинок» ґазетярських. Ой, так гірко!» — А на ці — не надто сенс усієї події вичерпуючі слова Стефаника, можна би сказати, що може такі події не тільки матеріял до заповнення новинок у пресі, а щось далеко важливіше, саме з погляду на рівень релігійної культури в народі Гриців Летючих та Ґьоргіїв. Але ми знаємо гаразд, що Стефаник був вірний член і співробітник радикальної партії Трильовського. А ті галицькі радикали, з паном отаманом Кирилом на чолі, ще таки надовго перед Леніном, вчили нас, що релігія — це опіюм для народу, і що найбільші вороги українського селянина — це в селі церква і «піп». І відгуки тієї ідеології знайдете у Стефаника доволі часто. Навіть ось і його вже дуже врівноважений Максим в нарисі «Сини» не вагається сказати просто, під адресою Богородиці:

— « . . . Ти дала сина одного, а я двох» (ст. 282).

7.

І взагалі треба сказати, що Стефаник особливо в першім періоді своєї творчости не занадто уважно ставився до того, що я назвав би моральним сенсом мистецького малюнку. Так нпр. в нарисі «Побожна» жінка Семена після того, як вони, вернувшись з церкви, починають сваритися, розмальовує його так:

— «Ой, вже ти слухаєш слова Божого. Одного лумера не знаєш, що ксьондз казав на казаню. Станеш посеред церкви як сновида. Дивиси, а очи вже пішли у стовбір, дивиси, а рот вже розхиливси, як ворота, дивиси, а слина тече вже з рота. А я дивлюся, та й земля підо мною горит зі встиду! (ст. 40).

Інша річ, що з мистецького боку картина дрімаючого в церкві Семена заобсервована і змальована бездоганно, і як стільки іншого у Стефаника, має свою окрему мистецьку вартість.

Й подібно виходить картина селянської маси — у Стефаника малюнок маси це рідка рідкість! — в нарисі «Май»:

— «Всі мужики, багато їх міліонів, вміють чекати довго і терпеливо. Як пан є в канцелярії, то вони чекають стоячи. Аби їх було не знати як багато, то не дадуть за себе найменшого значка життя. Стоять тихонько, твар̀і їх поволеньки бовваніють, а вираз з лиця зсувається десь на плечі, під сорочку. В стоячім сні вони півпритомні і безмежно байдужі, а урядник посеред них подобає на чорну мушку, що в густий мід залізла. Крайньому, тому найближчому до урядницького стола, найгірше, бо він не може запасти в цілковитий сон. Він що хвилини розтягає очі аж під чупер і оглядається неспокійно. За ним пролуплюють очі і оглядаються сусіди і неспокій крайнього бушує аж до останнього, до того, що сперся до печі . . .» (ст. 199).

Тут хотілося б зазначити, що коли Франко розмальовує нам порабощену людину в поемі «На ріці вавилонській», то цей раб в нього принайменше свідомий всієї трагіки своєї поневоленої духовости і, сказавши свойому ґуртові все найтаємніше про себе, він остерігає нарід перед собою як перед найстрашнішою небезпекою:

«Вавилонські жінки, відвернувшись, ідіть,
І на мене здивовано так не глядіть!
Щоб не впало прокляття моє на ваш плід,
Не прийшлось би раба породить вам на світ.
Вавилонські дівчата, минайте мене,
Хай мій вид співчуттям серце вам не торкне!
Щоби вам не судилась найтяжча судьба,
Найстрашніша клятьба — полюбити раба!»

«На старі теми», X.

А Стефаник розмальовує порабощену людину так якось без застережень, навіть без якоїсь reservatio mentalis революціонера душею, що читач, особливо чужий, який не знає нашого народу краще, все таки готов думати, що ота важко сонна, півпритомна, бовваніюча маса це й дійсно 100%-ва подоба української громади. Особливо ж, коли Стефаник домальовує тут же до тієї маси ще й постать Данила, тип просто страшний трагікою безпросвітнього раба в ньому («Це якийсь дуже бідний!« ст. 200—203). У моїй третій студії про Стефаника[19]) я намагався виправдувати ті порабощені типи в нього тим, що я дошукувався внутрішнього спротиву в їх душах у сфері підсвідомого. Ото ж в нарисі «Святий вечір», нпр., в уявленій бабою розмові з її покійним чоловіком. — «Але-м, старий, п'єна, але-м помийница! .. Але би-с парив, але би-с бив! .. Бий жебрачку, та вона твою памнєть з торбов світами рознесла! Бий, як суку, бий, най вона тобі д'хаті дідівських куснів не волочит!» (ст. 69), а в нарисі «Май» в уявленій Данилом розмові з паном, де він ніби відповідає панові самими запереченнями роблених йому докорів (ст. 200—201). Але ніякий чужинець так інтерпретувати Стефаникових текстів не буде. Він буде держатися того, що є написане, а власне це таке небезпечне місцями для внутрішньої гідности українського народу. Отим то саме нині нам не так то легко порозуміти основу, на якій так високо видвигає Стефаника д-р Донцов, не так як чудового мистця, яким він у своїх найкращих нарисах був, а власне як ідеолога сили чорнозему. Хоч тут — як це моя студія намагається доказати — справа далеко не така проста, як це на основі нарису «Межа» 1927 р. та збірки «Вона — земля» могло здаватися. Бо поки Стефаник почав розмальовувати такі типи, як Семен («Вона — земля»), Максим і Марія («Марія») — і то вже більше під впливом воєнних подій та розреклямованої тоді ідеології, ніж по прямій лінії всієї своєї дотеперішньої творчости! — то всі ранші його твори це здебільша ґалерія людей, які з ідеологією національної сили чи сили чорнозему мають не дуже то багато спільного. А якщо є тут свідоміші типи, от як Федір в

---

[19]) Мій перший критичний нарис про Стефаника був уміщений в «Українськім Прапорі» у Відні 1924 р. В ньому я підійшов до Стефаника як до уподібника селянських злиднів. Другу студію про нього мойго пера помістила дещо пізніше «Національна Думка» у Празі, — тут я намагався з'ясувати головним чином позитивні сторінки селянського типу в Стефаника. Своєрідною синтезою тих обох нарисів була більша річ про нього, написана мною для американської «Свободи» 1937 р. О. Г.

нарисі «Лист», Петро Антонів в нарисі «Засідання», Доця в ескізику «Підпис», Палій в нарисі «Палій» або Третильник в нарисі «Сон», то вони властивого характеру першим збіркам не надають, вони в ґалерії від'ємних типів просто губляться. І саме тому таке яскраво ідеологічне забарвлення постатей, яке бачимо опісля, в епоху «Вісника», в подобах Марії, діда Семена, діда Максима або діда Гриця, відрізується аж надто чітко від усього ряду довоєнних героїв у Стефаника. Від отих нещасних Іванів, Федорів, Дмитрів, сонних Семенів, битих жінками Проців, півбезумних Данилів і інших та ще інших, що про них я вже говорив. І велить нам ця обставина добачувати в останньому періоді творчости Стефаника радше свідому своєї пропаґандивної мети публіцистику, ніж творчість, що виходила би з найглибших глибів духовости нашого письменника.

Бо ніколи в довоєнних нарисах Стефаника ні одним словом не згадується — про Україну. Ніколи тут не говориться про землю як національне, рідне середовище, а завжди тільки про землю як ґрунт, як матеріяльну власність селянина. Навіть в тих виняткових нарисах, де маємо до діла зі свідомішими людьми. ось як «Лист», «Підпис» чи «Такий панок», слова про Україну як батьківщину народу немає. Наче б вкладати це слово в уста селянинові радикальна доктрина Стефаникові не дозволяла? І саме тому читачеві, що знає краще довоєнну творчість Стефаника, іноді дещо дивно читати такі одушевлені деклямації про Україну, що їх ми чуємо з уст діда Максима, чи Марії, чи діда Гриця. На основі того я і кажу, що тут більш зарисовується свідома своєї тенденції публіцистика, ніж незрушний принцип мистецької ідеології автора. Так нпр., в нарисі «Дід Гриць», що є властиво простим собі споминoм автора, старий Гриць каже: «Тепер я віджив і ще-м дужий, похожу ще по свої дорозі, бо маю доброї, ласкової душі в собі повну пазуху... Тепер я — богач, ще погодую цілу Україну» (ст. 295—296). Дійсно, яка шкода, що про ту добру, ласкаву душу українського селянина Стефаник почав говорити аж при самім кінці свойого життя і творчости! Але треба сказати, що ті картини, де Стефаник розмальовував такі постаті, як дід Максим чи Марія, вони хоч і дещо виідеалізовані, мають дуже високий мистецький рівень. І доводиться справді жалувати того, що подібні постаті у збірці «Вона — земля» не стали героями кращих епічних спроб. В таких спробах Стефаник, маючи духовості вищого рівня на приміті, міг був дати те, чого нема в ніякій його збірці, а саме синтезу селянського життя і духовости по лінії його останніх змагань за існування. І отак ліричне тло є і тут внутрішньою домінантою, в «Сини», особливо в чудовім заклику Максима до коханок його синів не соромитися їх кохання з його хлопцями, а в нарисі «Марія» у прегарній характеристиці пісні козаків (ст. 263—264). Тут маємо дійсно подих благотворної української душі. Його ми вичуваємо ще в нарисі «Роса», одному з найкращих між останніми нарисами Стефаника, та з автобіографічного нарису «Вовчиця», тоді як в обидвох ескізах під таким самим наголовком «Гріх», та в нарисі «Мати» почуваємо ще раз усю силу стихійного драматизму в нашого оповідача. Особливо ж нарис «Мати» це просто шедевр тристорінкового малюнку понурої воєнної трагедії, де постать матері, що карає доньку смертю за її грішне кохання з московським офіцером, має щось з непримирного демонізму Медеї. І саме ці нариси показують нам може ще чіткіше ніж «Сини» і «Марія», які ґрандіозні малюнки української людини міг би був дати нам Стефаник, якби його підхід до неї був зв'язувався від самого початку з принципом репрезентативности кожної змальованої ним постаті. А нариси «Нитка», «Людміла», «Давня мельодія», «Слава — Йсу», «Серце» це так само прості автобіографічні спомини, як знову нариси «Дурні баби», «Шкільник», «Черговий вексель» та «У нас все свято» спомини на тлі польського панування (сюди належить і «Morituri».) Вони про себе цікаві, але рівняти їх з такими ж речами Черемшини не можна ніяк.

8.

Отак, коли є письменники, яким призначено своєю творчістю бути духовими провідниками народу, зв'язувати власне життя з його долею і допомагати творити його історію, то в нас є ними Шевченко і Франко, ті два велетні України, що репрезентують її новітню історію. Але коли в Пантеоні народу є й ті письменники, що їм долею присуджено творити більш на самоті, більш для мистецтва самого і діяти в вужчому громадському гурті, а які є проте теж творцями мистецьких цінностей, зроджених з духа їх творчої самоти, то таким письменником-мистцем, творцем-самотником, не пророком, не каменярем і не ідеологом народу, є Стефаник.

Але це вже так з творцями-самотниками, що в їхній творчості завжди є риса утаєного трагізму. І саме на овиді епохи химерного, хаотичного і невловимого своїми дорогами fin de siecl-ю, тих творців-самотників, тих трагічних мистців для мистецтва — чимало. Вони всім своїм єством, всією своєю душею, всім своїм талантом — мистці, але не ідеологи, не філософи і не мудреці. І тому зустріч з твердим життям це для них завжди болячий Рубікон.

— «Я скинув мамину сорочку — скаржиться Стефаник. — Мій дитячий світ і далеке покоління мужицьке лишилося за мною.

Передо мною стояв новий світ, новий і чорний. Я ловився за його поли, а він згірдно дивився на мене.

Як жебрак маленький.

Я занімів був з болю. І мовчав я довгі, довгі роки.

Мої слова невимовлені, мій плач недоплаканий, мій сміх недосміяний.

Лягли ви на мене, як лягає чорне каміння зломаного хреста на могилу в чужині...»

(«Моє слово», ст. 131).

І отак тим самотникам-мистцям лишається одно: жити у своїм світі, в якому вони спершу щасливі своєю самотою і горді на царство свойого духа, поки не стануть його жертвами.

«...Буду свій світ різьбити як камінь. Слово своє буду гострити на кремені душі і намочене в труті-зіллю пускати буду наліво.

І слово своє ломати буду на ясні сонячні промінчики і замочу його в кожній чічці і пускати буду направо.

А в своїм світі я жию, жию!

Як безумний бриду хмарою своєї фантазії.

Сто раз розпускаю сили своєї душі, аби далекими світами відшукали мені щастя моє.

По тихім ставі моєї минувщини пливуть неводи сердечних моїх бажань, аби виловити всі ясні хвилі життя мого.

Але неводи рвуться і не годні нічого зловити. Вертаються до мене помучені і без нічого — як мужики з лану.

І я смутний дрімаю на хмарах.» (ст. 132/33).

— — — — — — — — — — — — — —

Оця лірична скарга Стефаника це майже типова скарга мистецьких душ fin de siecl-ю. Знав її і Франко, і Коцюбинський, важко страждав нею Олесь і відчував її особливо глибоко Стефаник, подібний тут до данського оповідача Якобсена. Але коли Якобсен зміг трагіку своєї душі втілити в сотвореній ним постаті самотника-мрійника Нільса Ліне і відтворити мрії своєї душі в цілому ряді прекрасних мистецьких подоб, то Стефаник менше щасливий у творчій праці. Він — як каже сам — потребує списати тисячу аркушів паперу на те, щоб дати пів аркушу друку, а святкуючи день свого письменницького ювілею, він бачить, що треба йому половину з того, що він написав, перечеркнути, коли б він хотів оцінювати все відповідно до свого великого естетичного почуття. Бо занадто ексклюзивна самота мистця де далі дуже небезпечна для нього, і стала вона небезпечною і для Стефаника, віддаливши його подекуди від широкого життя народу, яке він поміняв з душливою вузиною рідного села, з його сірою-сірою буденщиною і його простодушними людьми, для яких матеріяльна сторінка це альфа і омеґа існування. І тому такі здебільша невидатні душею його постаті, перепоєні вщерть духом душливої буденщини, і тому і так дуже вражає нас кожен нарис у Стефаника тими місцями, де він, людина вщерть духова, схоплює в сірих, буденних людей, в сірій, нецікавій буденщині щось глибше духово, тайною душі овіяне. І з цього погляду, нпр., Стефаник надзвичайно інтересний як оподібник людських очей, тих вікон людської душі.

— «Катруся — кажеться у відомім нарисі — лежала нерухомо. Водила сухонькою рукою по тварі. Сині нігті були, як її сині очі, і здавалося, що по лиці вандрує багато синіх очей, дивних, блискучих. Всіми тими очима Катруся гляділа на маму і потакувала на її жалібну мову» (ст. 93).

А в нарисі «Новина»:

«...Дівчата не слухали татової бесіди... Їли хліб на печі, і дивитися на них було страшно і жаль. Бог знає, як ті дрібонькі кісточки держалися вкупі? Лишень четверо чорних очей, що були живі і що мали вагу. Здавалося, що ті очі важили би так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром, як пір'я...» (ст. 140).

А в нарисі «Басараби»:

«...Таже лишень треба подивитится на їх очи. То не очи, то така чорна рана в чолі, що жиє і гниє. У одного таке око, як пропасть, погляне тай нічо не видит, бо то око не до видіня. А в другого воно одно лишень жиє, а решта коло него камінь: чоло камінь, лице камінь, все. А цей Тома, ніби він дивився коли на чоловіка, як варт? Око ніби на тебе справлене, а саме дивитси ден у себе, дес у глибінь безмірну...» А до того як етичний компонент: — «Дивитси око на тот давний гріх, що за него їм кара йде. Він там у них посередині покладений, аби всі дивилися на него і аби спокою не мали, аби була кара...» (ст. 212). ... Ий, Басараби, аді, аді, кілько очий, сам-саміський сум і туск! (ст. 215).

Або образ малої Оксани, що шукає колосся на стерні, а властиво картина душі дівчинки, потопленої всеповні в дану роботу:

«Оксана здойматиме кождий колосок, що надибле і буде всі складати в ліву руку, а як жмут згрубіє, то вона буде його складати понад ярок, аби потім легко найти. Вишукувати буде долики, рови, бо там найбільше колосся. Сто разів на мінуту буде схилятися і буде виглядати як найпильніша робітниця. Згодом зачнуть їй поперед очі бігати жовті або сині плями, бо одна половина ниви буде така, як має бути, а друга половина буде вся зелена. Вона пристане, затулить долонею очі і буде хвилинку стояти, потім нагло візьме з-перед очей руки і вся полуда пропаде. Або вона заспіває співанку, заспіває її собі потихоньку, з великим стидом і з ясною радістю, що вона вже може співати. Класти буде ноту до ноти і слово до слова з дрижачою непевністю, як мала дитина, що вчиться перший раз ходити і кладе білі ноги з радістю по землі. А що колос здойме, то співанку свою урве і наново її зачне з новим дрижанням тоненького голосу. Як ото павутиння, що трясеться на стернях. А як прийде, то сяде собі на пільній доріжці і підіпре голову таким дуже маленьким кулачком, як головка будяка, що буде над нею шуміти тихеньке пророцтво її цілого життя...» і («Вступи», ст. 194).

Стефаник узагалі один з наших найкращих, чудово обсервуючих оповідників душі дитини. Доця в нарисі «Підпис», Андрійко в нарисі «Мамин синок», Семенко в «Кленові листки», діти в «Дитяча пригода» і «Пістунка», як узагалі скрізь там, де йому доводиться розмальовувати глиби самотньої душі. Тут він, мистець-самотник, повний найкращих спромог своєї мистецької індивідуальности. І коли в нього в картинах людини як маси і громади переважає буденний реалізм, — «Виводили з села», «Палій», «Камінний хрест», «Morituri» то в малюнках людини, відокремленої від маси, він дає картини вщерть своєрідної краси. Сюди належить уже вражаюче «Стратився», де образ самотнього батька такий же незабутній читачеві, як і образ його мертвого сина у трупарні.

Сюди два шедеври малюнку трагедій людської самоти «Сама-саміська» та «Святий Вечір», сюди щось таке неповторне як малюнок таємничого голосу в душі Томи Басараба, що надить його повіситися («Басараби», ст. 218—221), одна з найглибших психологічних картин, які знає українська література. У Стефаника є взагалі нахил до стихії фантастичної — подібно як у Нечуя-Левицького («Кайдашева сім'я», «Запорожці») — тільки ж, що такі картини в нього в нарисах «Палій», «Сама-саміська», «Ангел», «Скін» та інші, мають скрізь характер інтерпольованих вставок, а не творять ніде самостійних цілостей. До того ж бракує їм моменту глибшої настроєвости, тому, що переважає тут риса легкої карикатури, особливо в нарисі «Палій» (III). Свою окрему психологію мають у Стефаника його порівнання, може не стільки ідилічного характеру, що демонічного, нпр., «Над заходом червона хмара закаменіла. Довкола неї зоря обкинула свої біляві пасма і подобала та хмара на закривавлену голову якогось святого...» «...Побачив місто, що вилискувалося проти сонця, як змій блискучий...» З цього погляду дуже змістовною є Стефаникова прозова лірика: «Самому собі», «У воздухах плавають ліси», «Городчик до Бога ридав», «Під горою коло ліса», «Раненько чесала волосся», «Вночі», «Чого ти серце моє», «Моє слово» — лірика, якій треба би присвятити цілком окремий розділ в розвідці про нашого письменника. Бо в тій ліриці є передусім скарб особистої сповіді Стефаника, сповіді людини і мистця, як ось ті вражаючі слова, які нам так багато кажуть про його долю, як творчого працівника:

«...А як грім трісне, то я здіймаю чоло вгору наново.

І лечу, лечу на чорних хмарах. Золотою стрілою прорізую світляні висоти.

В чорний чупер ховаються звізди, як у чорну хмару.

Студені хмари від моїх очей теплим дощем спускаються на землю.

Але сонця дійти я не годен.

І падаю з високости в долину.

Як старий жовнір дерев'яними ногами блукає, так я блукаю.»

(Моє слово», ст. 133).

— — — — — — — — — — — — —

Блукаю!

Ось і слово, таке знаменне для всієї духовости Стефаника і для тієї його епохи, доби світового fin de siecl-ю, картиною якої я почав оцю студію і поглядом на яку я хочу її і скінчити.

— «Оптимізм і песимізм — каже згаданий вже мною французький історик Бурдо у статті «Б і л я н с XIX с т о л і т т я» — віра і недовірство, індивідуалізм і соціялізм, націоналізм і дух космополітизму, миролюбивість, і захоплення війною, ненависть рас і змагання клясові — все те прогомоніле століття з'єднало в бурхливу суміш і передало її новому століттю як спадщину. Але здається, що весь світ погодиться на те, що епоха нашого часу найбільш рухлива, тобто з усіх століть найбільш животворна».[20]).

Отак стократ розбіжних шляхах тієї, уже зазначеної мною чудно-хаотичної та проте і чудно творчої епохи кінця XIX століття, важко було не проблукатися... І коли можемо сказати про Стефаника, що з мистецької культури своєї епохи в Европі він добув для своєї власної творчості декілька цінностей — особливо ж з погляду на **хист чудово витонченого малюнку людської душі, пристосованого ним може вперше до душі селянина,** вперше, навіть якщо брати під увагу психологічний підхід Коцюбинського і Кобилянської, — то і це вже дуже багато. Бо ми порівняймо тільки з цього погляду вщерть примітивні малюнки селянської душі молодого Франка, а хочби і далеко грубші своєю лінією селянські картини Мартовича. В порівнанні з ними Стефаник це щось таке окремішнє і своєрідне, як знову в порівнанні зі Стефаником — Марко Черемшина. Ота витончена ніжність деяких психологічних картин Стефаника, якої могутній ліризм я відзначив як щось, що досі являє в нас щось нове навіть після цілого ряду українських оповідачів XIX ст., вона вповні і всеціло оправдує Стефаникові слова про те, що в його серці «світ шовком тканий, сріблом білим мережаний і перлами обкинений». Завдяки їй скарга українського селянина Івана в «Кленових листках», остання пісня селянської української матери тут же це щось, що перлистим самоцвітом яснітиме в літературі України, назавжди, так само як і ціла низка тих інших мистецьких досягнень Стефаника, що їх я в цій праці принагідно згадав. Правда — щодо ідеології деяких нарисів у нього, то нам, яким нині так тяжко судилось боротися за державне і громадське право українського народу, нелегко погодитися на нариси, що власне заради тієї ідеології могли б нам пошкодити в очах чужинців, показуючи їм моральну сторінку української людини з дуже сумнівного боку. Бо ще в 1911 р., майбутній гітлерівський літературознавець проф. Адольф Бартельс в одній статті, де він з жестом тріюмфуючого германського ґлядіятора оповіщав «п о в н и й к і н е ц ь Ібсена, Золі і Толстого», писав про слов'ян таке:

«Толстой — слов'янин, видатний слов'янин, а ми ж, властиві (!) европейці, знаємо вже гаразд, що слов'янин це рішуче Zoon apolitikon, тобто раса, до творення держави (Staatenbildung) не покликана ніяк. Раніше ось нам доводилось думати, що це лиш поляки не здатні до державотворчого життя, але новіші досліди навчили нас, що росіяни з цього погляду теж не кращі. Отак виявляється, що слов'яни можуть існувати тільки в двох суспільних формах: в абсолютній державі, під наказами панівної кляси, чи в стані анархії, тобто в тихомирнім стані — осторонь культури.»[21]).

Так писав Бартельс про москалів. А що написав би про нас не гітлерівський, а правдивий літературний і науковий авторитет, коли б знав усі таємниці нашої бездержавности?

(Закінчення на стор. 22).

---

[20]) Questions contemporains. Velhagen u. Klasings. Bd. 226 B.

[21]) A. Bartels. "Deutsches Schrifttum, Weimar 1911. Drei Ueberwundene. III. Leo Tolstoi. Ст. 174. — О. Г.

Володимир Шемердяк

Думки з течії

Переломова доба в нашому національному житті не вплинула на притуплення групових пристрастей українських партійних середовищ. Дух неспокою особливо помітний в середовищі української революційної демократії, що скупчена довкруги двох Центральних Комітетів Українських Революційно-Демократичних Партій. Було б не від речі запримітити, що якраз критичний час використовують тут не на те, щоб відповідно приготуватися до майбутніх подій, але для цього, щоб скріплювати непорозуміння між українцями на чужині, що й без того великі. Культивуючи залюбки внутрішньо-українську сварню, революційно-демократичне середовище не числиться з засобами. І так, за виступами раніших інквізиторів українського націоналістичного руху, на поле бою виступила недавно п. Ксеня Качмар, що має в свою чергу зіграти ролю своєрідного «голосу народу»; народу, що, буцімто, обурений і має претензії. І так, як нема найменших підстав припускати чи попередні інквізитори таки справді переконливо переглянули минуле, так теж ледви чи є вигляди на те, щоб голос п. Ксені Качмар був поправді голосом народу. Та революційно-демократичне середовище не зупинилося на цьому, і ось маємо змогу оглядати найновіші виступи середовища революційної демократії, що тим разом спродуковані сумнівними прихильниками Української Національної Ради.

Безпосереднім джерелом, товчком для чергових протинаціоналістичних публікацій, є, як треба додумуватися, націоналістичні пресові замітки, що висвітлюють поставу націоналістів до т. зв. Товариства Сприяння Українській Національній Раді. За творення його з підозрілим запалом взялися всюди партійні руковожаті революційної демократії. Одначе є ясним, що джерелом неспокою не є ані п. Ксеня Качмар, яка, виконуючи завдання партії, видобуває з себе голос народу, ані не є теж винними за сіяння неспокою рядові революційні-демократи, що в добрій вірі і безкритично йдуть на поводах ЦК партії. Нитки всіх протинаціоналістичних виступів ведуть до одного клубка, й зза грубими нитками шитих сплетень, визирає завжди одне і те саме джерело неспокою. Ним є, на жаль, середовище УРДП й часопису «Українські Вісті», що вершком своїх амбіцій вважають ліквідацію українського націоналізму. А вважаючи, що ціль освячує засоби, вони покинули числитися з фактами і логікою, та розпочали нікому непотрібну і незрозумілу боротьбу. Останній випад в сторону націоналістичного середовища підтверджує цей безсумнівний факт. Виглядає, що революційним демократам нічого робити, якщо вони в такий трудний час, вибрали так дуже невластиве поле бою. Тільки тим можна собі пояснити той запал, з яким взялися революційні-демократи за ліквідацію націоналістичної «небезпеки». І поскільки виступи названого середовища не залишають сумнівів, проти кого і чому вони спрямовані, то й цікаво буде розглянути цілість заторкнених проблем в міру їх важливости.

Поки одначе перейти до буденних, поточних питань українського політичного життя, буде оправданим кинути жмут світла на тло відносин поміж націоналістичним і революційно-демократичним табором. Коли розглядаємо ці відносини, то маємо на увазі українських націоналістів чи радше ОУН під проводом полк. Андрія Мельника, з одного боку, й оба відламо УРДП, з другого боку. Розгляд цих відносин причиниться напевно до зменшення упереджень.

В основі треба заперечити вороже ставлення українських націоналістів до революційної-демократії і УРДП. Навпаки, націоналісти раділи, що поруч з ними ставала до боротьби за правопорядок в українському світі нова творча сила. Націоналісти, як це твердила й преса УРДП, були виснажені й здесятковані. Може й тому появу УРДП приняли прихильно. Більше того, націоналісти не шкодували сил, щоб УРДП увести в життя, скріпити її сили. Виходячи з цього, націоналісти возили днями і ночами почерез кордони часопис «Українські Вісті», разом з своїми виданнями, і неодин націоналіст познакомився з пястуками есбістів, якраз при кольпортажі «Українських Вістей».

Від середовища, що поволі зарисовувалося й оформлялося в формацію української революційної демократії, український націоналістичний рух чекав чимало. В першу чергу чекав звідтіля продовження Ренесансу тридцятих років, що як буревій прогримів над Україною. Коли думаємо про Ренесанс тих років, то маємо на увазі не лише культурне перодродження, але й політичний, побутовий перелім, іншими словами докорінне перероджения українського світу. Націоналісти чекали дальшого низання золотих ниток Доби Відродження. Звідтіля, з вужчої Батьківщини Марин Чайок, Уль і Аглай, цілком природньо повинно було прийти оновлення, нові кличі, думки, ідеї, нове і палке розуміння українського сучасного і майбутнього світу ідей. Націоналісти вірили, що якраз це середовище повинно й може виростити й дати Україні сотки, а може й тисячі Аглай в штанах, що зуміють і поважаться врешті розстріляти завчасу своє породження, й, вирвавшися з оков соняшних машин й реквізитів минулого, вмітимуть повести за собою не тільки хитких Карамазових але й націю, що їй більше чим коли потрібна сьогодні героїчна, одуховлена людина. Відродження нашої молодої нації, що так дуже хоче жити й за це прагнення життя платить жахливі жертви, а за ним визволення тієї нації немислиме без української людини, що виросте на міру виростаючих перед нею завдань.

Але так не сталося. Віру в регенеруючі якості середовища УРДП заступила віра, що принаймні партія ця збереже належну дозу пристойности в співжитті між українцями, а може згодом

вийде в більш підготовленому вигляді на кін ідейного суперництва. В усякому разі, націоналісти ніколи не посуджували нову партію в тому, що вона рівнятиметься на бандерівські прийоми і пропаґанду. Бо-ж ясно, що творче суперництво може виносити нові ідеї, пляни, може робити нове, спільне розуміння прав і обовязків в суспільстві. Вірилося, що й в середовищі УРДП буде збережена достойність, гідність і спільна єдина українська мораль. Мораль людей, що втратили Батьківщину, але носять її в серцях та прагнуть визволити її. Це зрештою проблема всіх політичних українських середовищ, над якими нависло грізне Стефаникове — «Всім ми чужі, і ніхто нам не дає віри . . .» — висказане устами Катерини в «Марії».

Вступаючи в українське політичне життя, середовище УРДП висунуло прапорні гасла хвильовизму, чи іншими словами, поставило ставку на хвильовизм, хоч не було багато знаків на небі й землі, які вказували б на те, що революційна демократія таки справді розпрацює й щиро нестиме ці прапорні гасла. Вже саме провінційне трактування явища хвильовизму виразно вказувало, що УРДП і хвильовизм, це дві різні, супротивні собі течії. У практичному партійному житті, оформлено й нашвидкоруч пошито в члени ЦК партії уродженців різних частин України, та це провінційного характеру партії не змінило. Та все-ж давно погибшого Вальдшнепа використано вповні на те, щоб здезорієнтувати сіру людину, яка в тонкощах діялектики не визнається, й вірить на слово тому, хто більше й різкіше заговорить.

Зуб часу робив своє. Виявилося, що як-би Хвильовий встав з домовини й приглянувся уердепівській інтерпретації своїх ідей, він без вагань підніс би знову пістолю до своєї скроні. Зрештою, не треба було довго чекати, як ледви окріпша партія, обдуривши зглядною присутністю хвильовистів добродушну людину, зійшла чимскоріше з позицій хвильовизму. Можна ставити питання, чи взагалі існували в УРДП змагання за знайдення спільної мови з хвильовизмом. Хвильовизм-же, подуманий як ідейна цілість, не дасть себе ніяк відгородити від українського націоналістичного руху. У тому полягла суть втечі УРДП від хвильовизму.

Почалася натомість незрозуміла будівля наддніпрянського ґетта, хоч люди, які за творення ґетта взялися, знали, що творити це ґетто так само небезпечно й непотрібно, як непотрібно бандерівці творили галицьке ґетто. Шукаючи врешті доріг, щоб якось вийти з внутрішних світоглядових суперечностей, нова партія не відбігла далеко від суголосних собі творів, що відійшли перед нею в минуле. Виявилося, що УРДП, це властиво старе вино в нових боклагах, що це чергова й невдала реставраторська інтерпретація давно відгомонілого минулого, нове видання світу есерівщини, хуторянства, віри в соняшну машину й соціяльну та міжнародню справедливість.

Партія почала розпалювати реґіональні пристрасті в буденному партійному житті, і в той-же час почалося розпучливе борсання партійних ідеологів, від консервативного монархізму до лівого месіянізму і просвітянства. Почалася втеча . . . від самого себе. Така втеча від життя і дійсности ніколи не поплачується. І УРДП, втікаючи, розгубила рештки того морального майна, що його придбала зразу після виходу в життя. Порожнечу, що виникла, треба було чимось заступити. Щоб вдержати при собі зібрану й легковірну людську масу, партійні провідники УРДП примінили якнайгострішу ізоляційну політику супроти власних кадрів. Ця політика не набагато відмінна від політики «блискучого відокремлення», пропагованої бандерівцями. З тією різницею, що бандерівці, замкнувшися в партійному ґетті, йшли боєм на решту суспільства. УРДП пішла далі. Повстало ціле нове українське суспільство, відгороджене старанно від решти українців своєрідною залізною занавісою. Фанатизм середовища УРДП употужнювався зглядно аґресивними й ненормальними виступами бандерівців. Та ледви чи можна ту істину брати як достаточне оправдання.

Таким чином народилася чергова концепція України концентраційних таборів і корпусів поліції, що її раньше вже проголосив п. З. Пеленський. Повстала тоталітарно думаюча і діюча партійна машина, в якій сенс і логіку думання заступає воля одного чоловіка, чи його і дібраного гурту прибічників. Сама назва «революційна демократія» нічого не говорить, і насправді є порожнім звуком. Та хто знає, супроти кого можна б скоріше застосувати термін «фашисти», що ним так щедро розсипають революційні демократи: чи до націоналістів, чи до революційних демократів?

Партія розкололася дуже скоро на прихильників І. Майстренка і І. П. Багряного. УРДП(м), тобто Майстренка, як виходить з писань «Вперед», це єдина справжня УРДП, тоді, як І. П. Багряний зі своїми, це узурпатор і розкольник. Та за розколом УРДП криється більше чим амбіції партійних вождиків. З своєї сторони УРДП(б), тобто Багряного, продукує тотожні закиди в сторону УРДП(м). Коли вірити Майстренкові, а нема підстав йому не вірити, то його спосіб думання такий-же як і бандерівця Горнового. На думку УРДП(м), то УРДП(б) має на гадці реставрувати в Україні капіталістичну систему, тоді як УРДП(м) є за колективним землекористуванням і соціялізацією засобів виробництва. В партійній загорілости обі сторони дописалися навіть до пашквілів.

Та не зважаючи на внутрішний розкол й притаманну собі ідеологічну розхрістаність, обі УРДП, в нічім неоправданій злобі спрямовують свої атаки в сторону націоналістів. В цьому відношенні оба вожді революційної демократії одноздні. Український націоналізм пробувано змалювати, як явище органічно неукраїнське, напитане, принесене з чужонаціонального досвіду. Навіть були спроби змалювати націоналізм, як явище реґіональне. А вже найбільш образливим і зухвалим було утотожнювання всіх уродженців Західної України з бандерівцями.

Не маючи часу ні спромоги добути й виховати ідейні, жертвенні партійні кадри, партія поспішилася спродукувати колекцію партійних держиморд, що їх завданням є тримати по доброму чи по злому сіру партійну людину в реґіональному ґет-

ті. Підкидаючи зручно бальоником «демократизму» й вважаючи, що наспів час щонайменше «ліквідувати» націоналістичну небезпеку, наші революційні демократи почали застрашувати козирем демократичности і революційности решту суспільства, не дивлячися на те, що вже само таке терористичне ставлення демократичним не є.

Те все, ті лихі явища, навики, методи, те непотрібне розбурхування пристрастей, готова колись таки справді УРДП пробувати нести в Україну. А націоналісти не хочуть бачити партійного кацика над спиною українського селянина, байдуже чи кацик той чужий чи свій. В партійних лабораторіях УРДП видумано врешті міт про те, що буцімто робітники Харкова, Кривого Рогу і Дніпропетровська, вони всі говоритимуть одиноко з І. П. Багряним, і що нікому другому там нічого робити. А націоналісти бояться, і то дуже, щоб робітники Харкова, Кривого Рогу і Донбасу, не витали так І. П. Багряного, як витали вони колись допустім В. Винниченка, тобто свинцем. Бо від великого до смішного один тільки крок, а крок цей нажаль може бути не лише трагедією партії, що опиниться на крижині власних ілюзій, але може стати трагедією великої нації. Так вже зрештою раз було. В фашизмі і українському націоналізмі ані В. Винниченка, ні І. П. Багряного посуджувати не можна. А одначе В. Винниченком ніхто не радів, і нація не дала йому попертя в його стремліннях.

Органічно вирощені з лона українського світу ідей думки не знають кордонів. Вони є українські і мають всеукраїнське значення. Повернемо знову до постаті М. Хвильового. Є незаперечним фактом, що в Харківському осередку, де він діяв, він був спертий і оточений цілою низкою... галичан. Відтак бачимо Хвильового поза кордонами України. І ось у Відні, де відбувалася найбільш довірочна нарада, бачимо його знову в оточенні... галичан. Він тоді відмовився виїхати в Канаду й рішився доостанку витрівати в Україні. Подібних випадків з ідеями, з культурною творчістю й політичними догмами, могли б ми знайти безліч, чи то розглядаючи хвильовизм, чи розглядаючи якенебудь явище українського життя.

Тут перед молоддю, що зібралася в партійні загони революційної демократії, особливші завдання. І нам її шкода. Націоналістам таки справді тієї молоді шкода. Вона, ця молодь не зуміє сповнити величніх завдань визвольно-революційної боротьби, якщо її молоді душі затроюватиметься партійною їддю й якщо вона надалі залишатиметься в касарні реґіоналізму і в полоні минулого, безкритично довіряючи панам-отаманам, що «ведуть куди знають». Молодь в першу чергу мусить поставитися допитливо до проблеми демократії. Ми є певні, що в усіх країнах поселення, молодь ця, власне вивчаючи демократію... перестане бути демократичною. Вона має прекрасну нагоду до цього. Чим глибше і ґрунтовніше молодь ця освоїться з дійсністю демократичного світу — тим дальше вона від нього втікатиме. Вона, і націоналісти в це вірять, повернеться до себе, до свойого українського світу ідей, і в свойому корені почне шукати паростей, щоб вирости.

Націоналісти вірять, що крім партійної загірлости, неоправданих амбіцій та гістерій, УРДП, і «М» і «Б», спроможеться колись на мужню мову, мову українського материка. До того вона вправді голоситься, але не має ще що сказати. Націоналісти не міряють ваги і вартости нової української еміґрації з наддніпрянщини несправедливою міркою. Бо хоч вона чисельно може становити лише 20 відсотків з числа всієї нової еміґрації, то вона є виразником і заступником добрих 75 відсотків населення України. І якщо б вона, ця еміґрація вміла об'єднатися, то й вартість її неспівмірно збільшилабся. Та перше всього революційні демократи мусять покорити свої партійні амбіції, бо вони не мають ні морального ні фізичного права говорити обовязково від імени народу «від Збруча по Кавказ». Націоналісти побоюються, щоб та самопевність не була подібною до самовпевности й шаржування відсотками раз винесених ред. З. Пеленським. Ану-ж, не дай Господи, коли б прийшлося провіряти, без терору і нашіптувань, і виявилобся, що це неправда, аби «вся» нова українська еміґрація з наддніпрянщини апробувала політику ЦК УРДП. Всяко може трапитися. Ось недавно ми читали заклик І. Манила до І. П. Багряного, щоб той останній покинув політичне життя, й віддався в цілому літературній творчости.

З питанням революційної демократії повязане питання дійсности в Україні. Бо ми часто чуємо і бачимо, що революційні демократи не пішли і тут дальше бандерівського самохвалення. Думки націоналістів про сучасну Україну розбіжні, якщо не відмінні, не тільки від потоків слів і фраз про «Воюючу Україну», але й від думок революційної демократії.

Націоналісти вірять в безсмертного велетня української землі, в оту «громаду в сіряках», що завжди вростаючи в землю винесла на собі жах численних окупацій. Чи справді є рація припускати, що нарід, який дасть армію революційній Україні, що він не буде спроможний дати й ґенералів, а їх буцімто треба буде імпортувати з Нового Ульму?

І знову повернемо до такої траґічної і зобовязуючої постаті М. Хвильового. Є спроби затушкувати, оправдати і прислонити справжнє обличчя Української Національної Революції 1917—20 рр. Націоналісти є проти цього. Ми знаємо, що, наприклад, М. Хвильовий втік від праобразу революційної демократії. І він втік в червоні затони. Так він сам в крузі приятелів пояснював свою присутність на тому боці барикади. Втекла зрозпучена українська людина, що про її любов до України нема підстав сумніватися. Йому було ближче до Леніна чим до Винниченка. І тому, коли націоналістам кажуть, що буцімто відгоріта есерівщина буде тією маскоткою, що полонить українську людину, то є підстави сумніватися і боятися навіть, що може повторитися траґедія М. Хвильового ще не раз, в більше досадній, більше болючій формі. Замість уявних коврів і квіток, що мали б падати під ноги І. П. Баг-

ряного чи І. Майстренка, може знову знайдуться тисячі відважних, що зрозпучені опиняться в найбільш рішаючих хвилинах по той бік греблі. А націоналісти бояться, щоб український визвольний світ не мав відстрашаючого обличчя.

Духові процеси сучасної України від нас далекі, нам починають ставати чужі й незрозумілі. Але вони є фактом, що з ним треба числитися. Вони є найважнішим чинником майбутнього ставання нашої нації. Якими шляхами ці процеси розіллються, щоб збігтися в едине річище Національної Революції — годі передбачити. Чобіт часу відстукує невблагано свої кроки, і там життя в найменшій мірі не кермується нашими бажаннями. Воно проходить без нас — еміґрантів.

Та є певним, що вже нема і більше вже не буде двох Україн. Якщо хто пробуватиме розкопувати Збруч, то, здається, марні будуть його змагання. Українці змучені реґіоналізмом, і це є неправда, щоб інтереси харківського робітника йшли в розріз з інтересами лісоруба з Гуцулії. Вітер з України, космічний вітер, він змете на барикадах рештки упереджень, накинутих своїми й чужими. Націоналістам є ясно, що розділювана віками нація, не може миттю перебудувати себе в напрямі цілковитої ліквідації штучних духових кордонів. Націоналістичний рух якнайбільш зусильно працював і працює над тим, щоб змести завчасу кордони. В тому причина його конфлікту з всіми проявами реґіоналізму, релігійної нетерпимости тощо. Невдячна це дорога, але вона дуже оправдана. Ділення й різнення української спільности, це вже сьогодні тема для оперетток чи анекдот, і в розмірі смішноти рівняється з проблемою УГВР.

«Тому роду не буде переводу — в якому брати милують згоду». Аж проситься пригадати ці слова всім партійним фанатикам. Бо було б більше чим страшно повторити траґедію чотирьох братів Половців, що гинуть в степу від власних рук. Наоборот, націоналісти вірять, що українці вмітимуть жити разом, так як разом вміли терпіти і відстоювати свою волю на протязі довгих століть. Націоналісти, висунувши і реалізуючи концепцію національного солідаризму, не бачать ніяких перешкод для цього, щоб вміститися на спільному національному фронті — поруч з лівими і правими революційними демократами, бандерівцями, монархістами й соціялістами. Той фронт великий, місця на ньому повно, й світоглядові розбіжности є нічим в порівнанні з ворогом-окупантом.

Нерозгадним є обличчя українського визвольного світу сьогодні. Зокрема того світу, що народиться й скаже своє слово в вогні й бурі майбутньої світової війни. Вже сьогодні можна повторити за поетом «дим, димок од машин, мов дівочі літа — не той тепер Миргород. Хорол річка не та!» Народ як мовчазний сфінкс, що з його очей годі відчитати думку. Україна міняється, й ми не все собі можемо усвідомити ширінь і глибінь проблем, що їх мусітиме розвязувати нація в цілому. Війна знову вестиметься на українській національній території, а з тим збільшиться всестороння руїна. А втім, націоналісти не вірять, що визволити Україну, це приплентатися в хвості чергових окупаційних армій. Не ласка міжнародньої демократії і не еспанський пролетаріят дасть Україні волю. Це власна, українська, перше всього, справа. Навпаки, ніде пощади нам нема. В передпокоях міжнародньої демократії куються нам свіжі кайдани, й брязкіт тих кайдан, російських, польських, румунсьих, мадярських і Бог-зна ще яких — повинен нас зливати в один нерозривний моноліт. Це не є націоналістична пропаґанда, але життеві факти, що з ними маємо до діла вже тридцятьпять років.

В розгарі дискусій виникла проблема безклясового суспільства. Видвигнули її рівночасно бандерівці і революційні демократи. Тому вона варта розгляду.

Чи пролетаріят України якраз піде на манівці пропоновані революційною демократією — важко повірити. Досі він ще тими манівцями не ходив. Живемо в часах, що заперечують до кореня закономірність розвитку соціяльних відносин. Епоха тотальних нищень і викорінювань цілих народів з вікових місць поселень стала дійсністю. В добу, коли нація вся спрямована на затяжні змагання до національного і соціяльного визволення, виглядає неповажно пропагувати і втягати націю в клясову, громадську війну.

Нація наша стоїть в обличчі тотального знищення, духового і фізичного. Знищення, що не тільки може не залишити за собою жодних кляс, але й цілої нації, знищення, в якому можуть зникнути не лише «куркулі», але й пролетарів на насіння не залишиться. Отже не проблеми клясової війни нас тепер повинні цікавити. Маячіння про український «фашизм» (гляди березневе число «Вперед» за 1951 рік), а теж клясово-соціяльні теорії, непотрібне і далеке українському світові явище. Бредня про фашизм належить знову В. Винниченкові, отже є висловом компетентної думки революційної демократії. Смішно, але правдиво. Ніби випадково поминається і «родичів» — нацизм і мілітаризм німецький. І пише це колишній премієр українського уряду, Голова і член Директорії, член партії, що була при владі в час, коли за тим урядом, партією і премієром його, є акти якими вводилося не тільки німецьких але й польських мілітаристів в Україну. І якже смішно, гротесково, виглядає в устах В. Винниченка закид в сторону націоналістів, що за ними мовляв прибігнуть в Україну нацисти німецькі.

Було б злочином думати про ліквідацію куркулів (недоліквідованих більшовиками), в час коли гине вся нація. Націоналісти побоюються, щоб знову не приведено націю в чергове «Золоте Ельдорадо», так прекрасно оспіване О. Влизьком. Ми готові, послухавши І. Майстренка і Компанії, пхнути націю в громадянську війну, і її можуть знову «окраденую» збудити безпощадні нагаї окупанта: Україну вважаємо спільною вартістю всіх верств чи станів народу. Нація мусить мати щевців, кравців і музик. Та радіти з цього факту, що вона їх має і культивувати мрію про різню між «клясами» річ непобажана. В Українській Державі робітник, селянин і інтелігент займуть на-

лежні собі місця без того — щоб себе вимордовувати.

Україні під боком розсівся московський пролетаріят. Він той московський пролетаріят, займається консеквентним нищенням українського пролетаріяту від тридцяти пяти років. Бо ліквідація куркуля як «кляси» могла трівати найдовше десять років. Цей факт є переконливим запереченням міжнародньої пролетарської солідарности, як і стверджує, що в пролетаріяту є Батьківщина, й Батьківщиною пролетаря й йому найближчими є земля і люди його роду. Ще гірше, коли уявну клясовість звязують у нас з реґіоналізмом. Назріває в світі доба націоналістичних революцій. Визволятимуться народи всіх континентів. Буде зле, якщо українці не спроможуться на показну участь в тих жорстоких змаганнях. Всі народи битимуться за себе, за свої права, за свою суверенність, за свої національні території, за скинення колоніяльного чи комуністичного гніту. Є фактом, що в двадцятому столітті світ повний соціяльної несправедливости й колоніяльного гніту. Приклад Індонезії, Індії, Ірану, Єгипту, Ліберії, чи кажучи загально події що хвилюють азійський і африканський континенти — не відокремлене явище, а звена в довгому прямуванні людства до осягнення ідеалів свободи. І якщо п. Майстренко пропонує нам визволяти еспанський пролетаріят, то ми мусимо дивуватися. І в тойже час як бачимо, він хоче розцьковувати націю внутрі, ділячи її на «кляси». Комунізм і капіталізм, дві системи, що народжені з проблемою клясовости. Та звідки ми можемо бути певні, що майбутній світ прийме одну чи другу концепцію порядкування соціяльних відносин? Націоналісти вірять, що вільний світ піде далі від дотеперішнього стилю життя.

Сучасний масив українського народу ледви можна б поділити на «кляси». Кляси як відомо ґрупуються за станом посідання засобів виробництва і капіталу. А того і другого в Україні ніхто не має. Таким чином УРДП мусітиме перше взятися за творення «кляс». на те, щоб потім кинути їх в погубну громадянську війну. Навіщо це? Чи не краще, замість роздувати передчасно полумя громадянської війни і штучно теоретизувати над клясовістю, чи не краще подумати над ліквідацією пролетаріяту і цього питання взагалі. Хіба робітник не може бути рівночасно продуцентом, власником капіталовкладень і знарядь праці. Або чи не може Україна ліквідувати рівночасно колгоспи, а теж безземелля і малоземелля, що є болячкою українського селянства. Навіщо творити пролетаріят коли нема потреби, хіба та, щоб його партійні сноби кидали в боротьбу проти решти суспільства. Теорія поділу нашої спільноти на «кляси» — це ворожа нам московська теорія, принесена й кинена в український світ не сьогодні, а давніше, на те, щоб розбити єдність і відпорність цілої нації. Не дивно отже, що в час, коли Ленін, Сталін, Троцький і Каганович з московським пролетаріятом стали гідно на місце Івана Грозного, Петра Першого й Катерини Другої, то й український пролетаріят з своїми новими командантами зайняв місце Мазепи й Полуботка. Не даром Кость Буревій написав драму про Полуботка. Війна іде між націями, незалежно хто тими націями командує, аристократія, пролетаріят чи соціялісти.

І знову повернемося до Хвильового з його гаслом «дайош пролетаріят». Хіба не скликував він пролетаріят, в пролетарській «робітничо-селянській» державі на те, щоб той ішов робити ... повторно пролетарську революцію. А він все-ж таки мобілізував пролетаріят. А це значить, що пролетаріят складова частина нації, що його функції діяти рівнобіжно з рештою національного орґанізму. І Хвильовий кличе пролетаріят перевести ще одну революцію. Чи кликав Хвильовий пролетаріят України на клясову війну чи ні — залишаємо оцінці читачів. І мав слушність Андрій Хвиля розконспіровуючи гасла хвильовизму коли писав, що Хвильовий мав на думці розпалити багаття крівавної націоналістичної революції, та разом з фашистами Аглаями хотів вивести націю на барикади, на війну проти радянської влади.

Сталін ліквідує українську націю як цілість, як окремішний твір, що хоче творити свої власні соціяльні і культурні вартости. Сталін ліквідує українську культуру, а втім знищив найбільш жорстоко найменші парости української пролетарської культури. Не тому, що вони були пролетарські, але тому що були українські, й не хотіли рости під командним впливом культури російського народу. Бо й російська культура є неподільна. Хіба не апробував Сталін і політбюро все те, що в російській культурній творчости народилося до революції. Нарешті ми бачимо до чого звелися пляни визволення пролетаріяту. Тільки дуже мала частина пролетаріяту властиво визволилася, і конкретно є нею та частина верховодів, що дірвалася до влади. Всім комісарами годі стати. Решти пролетаріяту ніяким чином не визволено. Він повернувся на фабрики і до своїх землянок. Отже експериментувати з «клясовою» війною можна в безконечність, та практичні користі з того жодні. Нація наша або згине вся, або визволиться як цілість. Є в неволі або визволяються цілі народи. Вістря визвольних українських змагань має і матиме двосторонне вістря: національне і соціяльне.

Дивує і немає виправдання постава революційно-демократичного середовища до українського націоналізму. Там вщеплюється спрощені поняття про український націоналізм, узагальнюється прояви націоналістичного руху, й застрашується рядових революційних демократів буцімто потворним обличчям націоналістичного руху і його дій. Це на те, щоб до ґетта не допустити ні крихітки іншого, свіжого воздуху. Націоналізм в інтерпретації революційних демократів, так як вони його зясовують своїм прихильникам, виглядає справді відстрашаючо. Поза бійками, підозрілими махінаціями, доктринерством, жорстокістю — в націоналізмі нічого більше на їхню думку нема. Націоналісти нездатні критично мислити і конструктивно будувати. Вся їхня віра і знання — це десять заповідей українського націоналіста. Жертовним козлом, що його му-

читься безупину є др. Дмитро Донцов. На думку революційних демократів він є першим і останнім словом українського націоналізму, його творцем і духовим виразником. За націоналізмом лише кілька судових монстр-процесів, а він в загальному мав би бути явищем, що компромітує нашу «демократичну» націю перед західним світом. З такими викривленими поняттями, упередженнями, затроюється людські душі до тої міри, що врешті дехто починає думати, що його ворогом не є москаль-окупант, а український кровожадний націоналіст. Щось як бандерівці, що, появившися денебудь, не шукають ані комуністів, ні ніякого іншого конкретного примінення своїх сил, а шукають перше всього внутрішно-українського «ворога». Шириться образливу казочку про те, що кожний галичанин це бандерівець, хоч галичани якраз, знаючи до подробиць істоту бандерівщини, звели найбільш імпозантну боротьбу за лад і правопорядок в суспільстві. Якщо не вільно складати признання націоналістам, то все-ж таки таке признання д-рові Ст. Баранові годиться зложити.

Врешті до того можуть договоритися наші революційні демократи, що поставлять знак рівнання між Ольжичем і Козієм, між Оленою Телігою і Лебедем, між полк. Р. Сушком і Бандерою. Під стінку партійної інквізиції піде напевно незадовго М. Сціборський, і А. Любченко, М. Чирський і І. Ірлявський. А шкода так далеко заходити.

Сучасне міжнародне положення не дає підстав для роззухвалювання революційної демократії. Правда, що йде ще війна, але якщо совєти спроможуться хоч на скромні мирові концесії, західний світ вчепиться їх руками й ногами, й цілуватиме покриту кровю волохату лапу московського ведмедя. Ніхто не плакатиме, якщо ще других тридцятьпять років наш народ буде в неволі. Якщо навіть розгориться війна, то вона не вестиметься за гарні оченята українських Оксан і Ганусь. Вона ніколи для них і через них не велася. Нема міжнародної демократії і справедливости. Є нації, і кожна з них має власні пазурі й зуби, і кожна з них бореться за своє місце під сонцем. Три четвертини народів світу перебуває в цій хвилині в мілітарній залежности або в колоніяльній системі на обох півкулях, не говорячи вже про соціяльну рівність. Не запобігне цьому і І. Майстренко з своєю хворобливою лівизною й віджилим троцькізмом. Історія пишеться тільки раз, і її вимова міцніша доктрин. Ярлик дрібноміщанства й здеклясованої інтелігенції, що ним так часто-густо розкидаються революційні демократи, хто зна чи не є тією колодою, навіки прикованою до революційної демократії, що його відкинути вона не була в стані.

І ось, коли є неможливістю знайти спільний ідеал й погодити внутрішні дії, то ми все-ж посунулися далеко вперед. Виходячи з голошених собою засад, українські націоналісти взяли участь в творенні Української Національної Ради. Відтак увійшли до Виконного Органу УНРади. В нікого нема сумнівів, а втім нема їх в націоналістів, що вимога хвилини не залишала іншого вибору й виходу, як лише такий, для впорядкування внутрішних і зовнішно репрезентативних відносин. Хто читає не уривками або з тенденційним упередженням націоналістичну пресу, той знає, що націоналісти піддержують в цілому працю Державного Центру, хоч і мають чимало застережень до подій і людей минулого, що вели працю Державного Центру УНР в періоді між двома війнами. Та це одначе не перерішує постави націоналістів до УНРади і її Виконного Органу.

Зовсім інакше дивляться націоналісти на питання потреби Товариства Сприяння Українській Національній Раді. Не є для нікого тайною, що Товариство Сприяння Національній Раді — це плід партійних обіжників УРДП. Вони, ці Товариства, це щось на подобу УГВР, що її протягають в українське життя бандерівці. Як бандерівці заінсценізували «об'єднання народу» в УГВР, де поправді вони об'єдналися ще раз в ще одному товаристві, так-же само живцем копіюють революційні демократи цю нещасливу спробу бандерівців. В висліді, революційні демократи об'єднуються ще раз в Товаристві Спряння УНРаді, хоч це цілком непотрібне, бо вони свої партійні організації мають, і можуть в них цілком добре сприяти УНРаді. Та тут вони об'єднуючися ще раз, й одержуючи ще один партквиток на приналежність до тої самої партії, притягають одначе більше наївних, сторонніх людей, що спішать туди з доброю волею помогти УНРаді. І коли в ДОБРУС-і чи УРДП революційні демократи творять самі собою партійні клітини, то тут вони творять лише партійне ядро і відограють супроти решти приналежних до Товариства Сприяння — ролю держиморд.

Та в дійсності нема переконливих доказів на те, щоб вірити в щирість сприяння кругів національної і революційної демократії Українській Національній Раді. Пані Ксеня Качмар зле робить, коли не читає обіжників власної партії, й не знає, що партійний провід робить. А він робить речі суперечні з інтенціями сприяння УНРаді. Не можна бути одностороннім і твердити, що збираючи гроші на Визвольний Фонд, націоналісти ломають свою солідарність з партнерами в УНРаді. Не так дуже давно, люди з середовищ Товариств Сприяння УНРаді, а теж бувші репресовані українці з-під совєтів, вели переговори з представниками УГВРади, в справі погодження дій. Рівнобіжно до цього й ЦК УРДП вів подібні переговори з Закордонним Представництвом УГВРади. Як бачимо то «сприяння» УНРаді ходить крутими стежками партійної діялектики. Переговори поміж «прихильниками» УНРади й угаверівцями велися на всіх континентах, а втім і на американському, в Ню-Йорку, в Філядельфії і в Чікаґо. Дволичність націоналістичних партнерів з УНРади більш чим очевидна. Коли йде про збіркові фонди, то пані Ксеня Качмар, а теж ЦК партії, що стоїть за її плечима, бачать тріску в чужому оці і не бачать поліна в своєму.

Відповідальність за невдачу дотеперішних переговорів, коли йде про координацію заходів для допомоги УНРаді — лежить на демократичних угрупуваннях. Чого найбільше недостає демократичним угрупуванням — це примітивного

відчуття і зрозуміння для ... демократизму, справедливости й оправданости. Для нікого, наприклад, не є сумнівним, що демократичні угрупування контролюють УНРаду і Виконний Орган в 95 відсотках. Там повстав окремий «бльок демократичних партій», що спільно стараються вдержати УНРаду в залежности від себе. Кого той бльок має смирити — не трудно додуматися. Всякі спроби змінити обличчя УНРади й відгородити його від минулого Екзильного Уряду УНР з періоду між двома війнами — зустрічають нечуваний опір згаданого «бльоку». А якщо демократи і соціялісти різних відтінків на 95 відсотків контролюють УНРаду, то вони мусять в такій-же самій мірі приходити УНРаді з моральною і матеріяльною поміччю. Націоналісти, пропорційно до своєї участи в УНРаді, повинні давати не більше як від 5—7 відсотків підтримки УНРаді, моральної і матеріяльної. Бо є несправедливим явищем, коли націоналісти у Франції дають три четверти допомоги УНРаді, а всі партії «демократичного бльоку» — лише одну четвертину. Ішло, і йде далі, про спільне звітування і контролю, про спільний перегляд ефективности допомоги. А втім ДОБРУС і демократичні угрупування мусіли б піддати під націоналістичну контролю свої фінанси теж. Бо в інший спосіб може мати місце факт, що націоналісти нестимуть непропорційні тягарі, в час, коли демократичні угрупування розбудовуватимуть партійні видавництва, друкуватимуть партійні брошури, й вчитимуть інших партійного патріотизму. Одна з засад демократії — це право сперте на вартости виконуваних обовязків. На жаль, приходиться ствердити, що демократичні угрупування не хотіли погодитися на цю зовсім слушну засаду пропорційности.

Дальше виникла проблема самого процесу творення Товариства Сприяння УНРаді. Повстання Головної Централі цього Товариства окутане партійними тайнами. В склад Централі цього Товариства увійшли самі партійно-приналежні, а це не створює атмосфери довіря. Ініціятива в такому випадку мусить виходити від повновласника УНРади, а мусить бути побудована на засаді контрольованої співпраці. Тоді лише громадянство матиме до Товариств довіря. УНРада — це все-ж таки не прибудівка УРДП, щоб могла існувати цілковита безконтрольність, і щоб УРДП бавилася в старшого «брата». Це в умовинах вільного світу непотрібне.

І вкінці пішло про усунення нечесних методів з українського політичного життя. Конкретно йшло про усунення і осудження виступів Ярового-Яблуня, що його випровадили в світ як велику сензацію партійні круги УРДП. Які ті бандерівці не були б, то все-ж український політичний світ настільки ще зрілий, що свої власні, внутрішні справи, може ладнати й без Ярових. Ні одна з цих передумов не була належно розглянена й оцінена відпоручниками демократичних угрупувань. І в висліді, річ ясна, що розмови ніколи не дали успіху.

Добачувати в такій поставі націоналістів ворожість до УНРади — це минатися з фактами. Націоналісти не діють теж в напрямі усунення Товариства Сприяння Національній Раді. Нехай вони собі існують. Отже перед Товариствами була і є дорога до розвитку відкрита. Правду кажучи, проблема допомоги УНРаді не виглядає трагічно. Якщо УРДП має в Америці 5.000 прихильників, що праці УНРади сприяють й готові на всі жертви, то не буде ніякою жертвою, якщо вони зложать по десять долярів річно на працю УНРади. Не на партійні цілі УРДП а на працю УНРади. Власне кажучи, навіть стидно говорити про таке скромне оподаткування. А якщо УРДП тих пять тисяч партійно приналежних немає, то яким правом вона вважає УНРаду своєю прибудівкою, а себе саму стрижнем українського політичного життя?

Тут нема чого проливати крокодилячі сльози й нарікати на націоналістів. Треба жертвувати, працювати і жити для цього, аби внести свій пропорційний вклад в справу піддержки Державному Центрові. Тоді на сторінках «Українських Вістей» не друкувалибся заклики до рятунку партійної газети, але заклики до сплати Національного Податку в хосен УНРади.

Націоналісти побоюються, щоб такий несправедливий розподіл прав і обовязків не пробувала колись УРДП і демократи українські взагалі — принести в Україну. Ми можемо від цього відвикати й можемо цього уникнути на чужині, й ми цього уникаємо.

І знову, коли йде про партійну заїлість в трактуванні справи допомоги УНРаді, то не можна поминути мовчанкою численних згіршуючих фактів. Ось в Сен-Пол існує товариство сприяння УНРаді. В цьому-ж місті Відділ ОДВУ влаштував імпрезу, з якої дохід був призначений на цілі УНРади. Про це була мова в афішах і в оголошеннях про імпрезу. Товариство Сприяння дістало спеціяльне запрошення. І це би треба знати всім приятелям УНРади на всіх континентах, що ніхто з Управи та членства Товариства Сприяння в імпрезі участи не взяв, і навіть не прийшов хтось один, щоб зложити побажання й забрати гроші. Так за вуалькою приманчивих слів і деклямацій про співпрацю криється облудне обличчя партійних прикажчиків, що посягають вже не тільки за впливами в УНРаді, але за всяку ціну пробивають собі дорогу до диктаторських стільців в спільноті. Для цього й спрепаровано Товариства Сприяння, що мають ще раз об'єднувати членство УРДП й творити касту людей з комічною подвійною партійною приналежністю.

Зрештою не тільки в ділянці допомоги УНРаді партійні фанатики з УРДП викидають коники. В наслідок лихих, тоталітарних практик, ціж самі партійні круги і амбіції причинилися до розбиття Капелі Бандуристів ім. Т. Г. Шевченка, щоб потім кинути необоснований наклеп, що буцімто в Капелі співають москалі. Взоруючися на бандерівцях, УРДП приступає інтензивно до творення власної партійної церкви, поскільки духовенство УАПЦ не хоче йти на поводи сірих партійних еміненцій. Те саме, що й в Капелі Бандуристів. Як вислід появляються врешті лайки і пашквілі на окремих духовників, що не дають себе впрягти до партійного воза. Атака в сторону

о. Мицика в Чікаґо тут найбільш маркантний приклад. Безоглядна партійна інквізиція, випробувавши всі можливі методи ломання людського опору, береться врешті до пашквілів, інтриг. Люди, що не хочуть піддатися партійній диктатурі, що хочуть зберегти власне, незалежне обличчя — стають об'єктом витівок партійних борзописців.

Ба, мало того. Партійна інквізиція іде далі, якщо йде про поділ історії України. В Клівленді наприклад, повстало в дуже підозрілий спосіб створене «Українське Освітне Товариство» (що за словами партійних писак зараз-же «об'єднує всіх» українців в Клівленді). Воно це Товариство, що повстало замість Товариства Сприяння УНРаді, відмовляється брати участь в Академії, що присвячена памяті Головного Отамана С. Петлюри й памяті полк. Євгена Коновальця. Та ще й погрожують представники цього товариства рішучою абстиненцією й бойкотом українського життя, якщо не буде сповнена їхня вимога розподілу свята. Поминаючи узурпаторство «об'єднання» всіх українців в цьому товаристві, що знов нагадує нам УГВР, ми хочемо звернути увагу партійним божкам в Олімпі, що це таки задалеко. Історію України пробували бандерівці починати від себе і від «Акту» 30 червня 1944 р. Боїмося, щоб революційні демократи не повторили цієї помилки і не починали історії України від повстання ЦК УРДП. Ми готові мати дві нації, дві історії України. Бо можна відкидати полк. Є. Коновальця як творця УВО-ОУН, але не можна його відкидати і забувати як полковника Української Армії і Команданта Корпусу Січових Стрільців. Не можна забувати, що він згинув на вулиці Роттердаму від московської петарди.

Ніхто б не дивувався, якщо б ця обмеженість була власністю ред. З. Пеленського, о. Гриньоха, чи п. С. Бандери. Їм все вільно й до подібних речей всі звикли, коли йде про бандерівців. Але не вільно і не треба робити тих речей людям з середовища революційної демократії. Від них спільнота наша чекає інших і поважніших виступів. Це середовище настільки сильне своєю споєністю і ідейністю, що воно зовсім не потребує хапатися нечесних метод в співжитті між українцями.

Авторові цих рядків грозив колись пан комендант табору (бандерівець) в Корнберзі, що його (автора) нога, ніколи більше не стане на українську землю, бо там хлопці чим скоріше скінчать з ним на першій придорожній вербі. Таких погроз було більше. Та це, що вільно і можна бандерівській Службі Безпеки, це не сміє мати місця поміж партнерами, що діють разом на відтинку УНРади. А є навпаки. Вже тут на еміґрації в Чікаґо, так дуже далеко від України і від Києва, міг автор цих рядків почути, що подібно розправляться з ним революційні демократи під Києвом, і його нога там ніколи не стане, бо там теж є верби. Виглядало б це все весело, якби рівночасно не вбивало своїм трагізмом. Воно рівно правдиве, як і болюче. Не тому, що автор буде пхатися до Києва і йому дорогу заступлять уердепівські політруки, бо це не страшне і він туди не вибирається. Трагізм в чому іншому.

Вибираючися колись на бій з ворогами, козацькі предки партійного фанатика молилися до образу Богоматері, Січової Покрови, щоб вона дала їм щастя в чесному бою за землю українську згинути. Вони молилися, й ішли на бої, переможні чи невдалі. Потім чумацькі предки фанатика, йдучи в Крим за сіллю, брали з собою пригорщу рідної землі, цілували її і плакали. І якже різниться партійний нащадок від своїх предків. Він не маючи ще Києва, збирається заступати дорогу до нього своїм партійним опонентам шибеницями. Він хоче вішати і стріляти на передмістах Києва людей-українців, може ще й без суду. І порада йому фанатикові і тисячам подібних фанатиків, якщо вони є: нехай вони кожний день моляться по шість годин на колінах, щоб Господь дозволив їм колись повернути до Києва, й нехай викреслять тупу гордість з сердець.

Не від націоналістів треба покищо боронити Києва, а треба його відбирати від московських окупантів, і треба боронити від них, від окупантів сучасних і майбутніх. Маршрут від Чікаґо і Ню-Йорку до Києва далекий. З Нового Ульму теж. Мрії про плентання в хвості окупаційних армій — не реальні мрії. За Україну ще — «Потече сто ріками кров у Синє Море», кров українська і чужинецька. Визволення України це не тріюмфальний переїзд з Нового Ульму до Києва. Там треба буде ритися в окопи разом з своїм народом, треба буде висипати не одну могилу, треба буде віддавати життя за кожний аршин землі. І тільки божевільному може імпонувати мрія, про вішання своїх суперників на підступах до Києва. В обличчі більш чим тривожного завтра, найменше потрібна ця чванькуватість і партійна заїлість. Звідки певність, що Україні потрібний свій український Муравйов-вєшатель?

Коли ми вже розглядаємо лихі практики революційно-демократичного середовища, то було б зле не приглянутися її як політичній цілості. Бо-ж дискусія над Товариствами Сприяння УНРаді це тільки маленька частинка тих розбіжностей, що їх треба буде при співучасти всіх зацікавлених ладнати.

Найбільш атракційним атутом революційної демократії є фетиш демократії. Застрашування суспільства демократією й вдержування його в стані гіпнози переходить часом межі пристойности. Витягнувши своєрідний висновок, що тепер мода на демократію й пора побитися в колодки, наші революційні демократи тчуть як вправні ткачі перед суспільством димову занавісу фраз, що має всіх заспокоїти, опірних застрашити, а наївних здивувати. Насправді так воно з тією демократією не є, і про це власне треба говорити. Чого дурити ще далі українського робітника і селянина демократією. Хіба він її вже досить не має? Хіба демократія взагалі існує? І хіба українська демократія різнитиметься чимось від типових демократій світу?

Чим детальніше пізнають партійно-приналежні суть «демократій», тим скоріше вони визволяться з оков туманних фраз, тим скоріше зупиняться з відкритими очима над пропастю вистеленою небезпечними ілюзями, й втечуть з краєч-

ку пропасти. Заколисування суспільства дурманом міжнародньої справедливости, остільки шкідливе, що черговий раз принесе наївним горе розчарувань.

Якщо майбутня війна вестиметься в тих аспектах, що їх визначено досі, то вона річ ясна буде лише прелюдією до четвертої світової війни. Або це буде доосновна перебудова світу або лише тимчасовий упуск крови.

На цьому тлі, завдання людей доброї волі велике. Та попри все мусить присвічувати нам єдина мораль, єдині остаточні цілі. Мусимо, за словами Івана з Стефаникової «Корчми», витягнути руки й поставити їх на столі «тай мемо рахувати». Це мусить зобовязувати всіх а втім і революційних демократів, хоч як вони собі цього рахунку і відважного думання не бажають. Націоналістичні представники в УНРаді покищо таки справді «сидять» (так дослівно написала газета «Українські Вісті»), й за це їх сидження націоналісти не можуть поносити моральної і матеріяльної відповідальности за працю УНРади в 95 відсотках. Бльок демократичних партій мусить якось остаточно вияснити містерію довкруги відкликання Варшавського Договору, щоб він не був вжитий як прецеденс в майбутньому.

А взагалі, націоналісти мають довіря і певність в великі якості і вартості нової української еміґрації з наддніпрянщини, якщо брати її як цілість. Вона породжена безпосердньою жахливою дійсністю московської окупації, й про її боліючу ідейність немає сумнівів. Та це ще не причина, щоб примикати очі на все те, що тій еміґрації хочуть суґерувати партійні конкісдатори. Націоналісти певні, що спільна, єдина мова всіх українців, це річ ані не трудна, ані не неможлива. Вона цілком певно прийде при крихітці доброї волі у всіх, а зокрема в наших революційних демократів. Хіба не будемо бавитися сірниками на бочці з порохом, і не будемо доливати оливи до вогню, коли горить наша рідна хата.

Націоналісти ту добру волю і відчуття грози ситуації мають, і будуть вітати кожночасні прояви такого відчуття в інших.

О. Жданович

Поворот крови

Стелився гул военних кананад
Тремтіло сонце в небі, як латаття.
Ю. Яновський.

«Лиш вічний труд ніколи не загине . . .» — оці слова Яновського мусять бреніти в ушах кожного, хто проходить золотим піском північного побережжя Франції — від леґендарного Дієпп до темних скал Сен Мальо. Це бо простір, на якому раннім ранком 6. червня 1944 р. виконано нечуваних розмірів десант, що його постановили Черчіль і Рузвельт майже рік раніше на конференції в Квебеку.

Це тут протягом одного ранку 1.330 важких бомбардувальників розпочали свою нищівну працю. За ними загриміли важкі гармати корабельної артилерії. До берегів Европи підплили в заграві вогню 4.100 морських одиниць, викидаючи на берег 144.000 тонн амуніції, 130.000 людей і 20.000 різного роду возів, атакуючи німецький «Атлянтійський вал» . . .

Старий і славний моряк — адмірал Канніґгем пише, що і він і англійський король не могли з дива вийти: як можна було зібрати таку велику кількість морських одиниць на відносно невеликому просторі і то під вогнем німецької набережної артилерії, добре замаскованої за мурами бунків.

Тривожне очікування в штабах.

Десант мав початися 5. червня, бо заповідалась добре погода, а до того ж була повня місяця — необхідна передумова для великого розмаху операції парашутистів. Коли вже все було готове й чекали тільки ґасла — почалась буря в Ляманші й операцію переложено на 6. червня. Можна собі уявити і Черчіля й Айзенгавера, як вони разом з Монтґомері та англійською адміраліцією, що пів години вимагали звіту метеорологів . . .

Операцію переложено на 6. 6. на год. 6.30. — 7.30. для морських конвоїв. Весь цвіт британського командування морськими силами сидів в залі Адміраліції і слідкував за просуванням транспортів, що йшли Ляманшем, над яким свистів сильний вітер. Малі одиниці не поборювали хвиль і запізнювались. Відомості о год. 1. ранку давали підстави думати, що ворог нічого не знає і не доґадується. Отже — вдасться, чи не вдасться?

«Пеґазус Брідж».

Коли йдете лагідними горбами кодо Бенувіль, що нагадують вам поля Дубенщини своєю врожайністю, коли занурюєтесь в лани збіжжя — ніщо вам не насовує думок про кров і бій. Але ось над дорогою стоїть фіґура Христа, яку дбайливі руки прикрасили квітами й таблицею, яка оповідає про те, що під цією фіґурою молились мешканці про рятунок свій і скоре визволення Франції від німецького окупанта. Коли скрунете дорогою вбік, перейдете вісток через маленьку річечку Орн — перед вами простелиться величезна відкрита й зелена долина. Це луки, що нагадують луки над Случем. Серединою долини прорізано канал з Кан до моря. Через канал провадить залізний рухомий міст і на ньому стоїть таблиця, на якій намальований крилатий Пеґаз — знак 6. англійської парашутної дивізії, що о год.

2. ранку 6. 6. 1944 р. висадилась на цих луках, щоб зайняти міст, здезорієнтувати ворога й перешкодити йому підкинути резерви до Германсвіль-Ріва Белля, де проходив перший десант II. Армії ген. Демпсея.

Уявіть собі розмах операцій і пригадайте, що дивізія ця була майже зовсім знищена німцями, але втримала позицію. В маленькому селі Ранвіль, є цвинтар. Типовий цвинтар рибацького села, яке має вже 1000 років. На стінах каплички й на мурах кладовища характерні написи: «Загинув у морі...» Родина ніколи не бачила його тіла й не ховала його, а лише оплакує... Тут лежать сотки англійців і американців, яких родини лише оплакують. Це перші вбиті на Пеґазовому мості, коли звільняли перше село Франції. Пять тисяч білих хрестів стоять рівненькими рядами — два кільометри далі... Хрести й хрести... Англійці, канадійці, американці, французи, поляки — між якими не визначено кількох тисяч українців, що спочивають на кладовищі в Браттвіль. Всі лягли тут за свободу Европи і за мир, який вона хоче зберегти коштом страждань поневолених Москвою народів... Чи не гарматнє мясо ми? Ідеї потрібні лише так довго, як довго війна не закінчена. Коли ж моя хата звільнена пощо думати про іншу? Адже мир — це добродійство людства!..

Коли подумати про це, дивлячись на 20 величезних кладовищ здовж побережжя, то справді пригадується нічого іншого, як тільки присвята Маляпарте на книзі «Шкіра»: «Американським воякам, що загинули безпотрібно за визволення Европи...» Цинічно сказано, але не без правди.

А як віддячує Европа американському континентові? Невеликим бажанням зброїтись, щоб заощадити крови нового десанту.

Зміна історії.

В маленькому містечку Дів Вільгельм Завойовник сідав на варязькі човни, щоб завоювати Англію. Він переміг під Гастінґс, Англія нераз висилала своїх синів на завоювання Франції, але ось тут тепер свіжі могили тих, що впали за волю Франції. Вони хапались зубами за пісок пляж, щоб на них могли вільно купатись французькі жінки і діти...

А американці? — Пригадуються німецькі репортаж з фронту, в яких описується розмова кореспондента з полоненою американською патрулею. Німець не міг (краще сказати — вдавав, що не міг) зрозуміти: чого американці шукають в Европі?

Чого вони шукали — ми знаємо. Але що вони так легко знаходили тут смерть — це справді вже входить в сферу містичного. Не лише виграння війни. Не лише політичного чи господарського впливу — шукали.

Чи не було тут містичного й закономірного повороту крови, що колись виплила з Европи шукати волі й долі в Америці? Ніхто не їхав до Америки з добра. Тікали від політичних та релігійних переслідувань, тікали від злиднів. Потім відірвались від неї і стали окремою державою і окремим народом. Але... Немов до матері прийшли на допомогу. Хоч вона не дала їм того, що колись хотіли мати. Хоч вона часто й била своїх синів і від неї вони тікали. Але тепер — ослаблений і старій — молоді й здорові, як дуби — принесли в подарунку свою кров.

Що Европа стала тепер на другому пляні після Америки? Може й так. Але чи може бути інший закон природи? Подивіться на люксус голого тіла на пляжах від Довіль до казкового Дінару чи Дінану і гляньте на цвинтарі на горизонті й прийдите до висновку, що іншої розвязки не могло бути.

Правда — Европа боролась як могла проти наїздника. Але коли европейців висаджувались батальйони й одна дивізія, то американців десятки тисяч. І надто великий контраст між памятниками кільком розстріляним і безконечними рядами хрестів. Політичні наслідки мусять бути ясні.

У нашій країні — відношення інше. І ми маємо право й обовязок змагатись за краще місце. Але нам наша кров ще не оплатилась. Вважаймо, щоб ми не змарнували того, що нам належиться і того, що ми винні крові братів.

Пароплави — герої.

Германвіль, Ліон-сюр-Мер, Кольвіль (Монтґомері пляж) — основний пункт висадку 3. британської армії. Сьогодні там пливуть легко замріяні вітрильники й лунає дзвінкий сміх. Але серед хвиль стоять, як свідки геройства, мертві велетні — 6 пароплавів, які затоплено, щоб вони служили охороною проти хвиль підчас висадки вояків і матеріялу. Між ними великий французький ветеран «Курбе», що свідомо сів на мілину й стріляв до останнього набою, щоб уможливити висісти англійцям і французькому командо Кіфера.

Щось величного, щось з містики самопожертви чується в цих трупах, які обростають альґою і ржавіють, немов погній для вільного життя Франції.

Подібні памятники залишились і на інших місцях. І якось незручно дивитись на них в хвилини, які проводите над морем. Страшний контраст між байдужістю і жертвою.

В Курсаль, центрі годівлі остриг — серед моря стоїть також такий велетень і на нього їдуть діти бавитись. Воно натурально, але якось несправедливо. Адже такий пароплав — старий ветеран, герой, що впав на полі бою, що приніс себе в жертву для заощадження життя воякам. Рішуче треба запровадити звичай, що зужита зброя має мати почесть таку ж як і прапор, як і гроби вояків. Адже вона для вояка не мертва річ, а найкращий товариш! І як розуміємо того вояка, що цілує свій кріс чи шаблю, а чому не розуміємо, що дороге треба шанувати й після того, як воно вже непридатне до вжитку...

Геній організації.

На цих пляжах можна студіювати силу людського розуму й велич геніяльности.

В наслідок двох місяців боїв німецька армія

втратила 640.000 забитих, ранених і полонених і таким чином програла бій за Францію. Коли взяти на увагу це число й ще те, що американці воюють «з люксусом» в матеріялі, то можна собі уявити скільки треба було висадити на беріг матеріялу!

Маленьке містечко Люк-сюр-Мер славне тим, що тут в перших днях операції висаджено на беріг 18.000 автомашин. Коли тепер дивитесь на його вузенькі вулички й маленькі хатинки, то не можна в це повірити. А проте це незаперечний факт. Перед тим, як відкрити штучний порт в Ароманші, алілнти більшість постачання провадили через Люк. Тут були збудовані моля, пливучі ламачі хвиль, що були воготовлені з заліза й бетону в Англії і переплили до Франції.

Ароманш в цьому відношенні є предмет студій і небувалий приклад. Кажуть, що ідея цього, як і підводного нафтопроводу «Плюте» належить Черчілеві. Коли так, то він справді й геніяльний технік. Німецькі генерали зізнавали в Нюрнберґу, що вони були переконані, що алянти не зможуть просуватись вперед, бо їм забракне палива. Не треба ж забувати, що алянти висадились в Европі без однісінького коня! Але ідея штучного порту і «Плюте» — розвязала проблему. Бензина плила під водою і союзники їхали автомашинами, а німці тікали пішки. Ясно, що не втікли!

В Ароманш привезено кісони залізобетону, які протягнено здовж скал, що хоронять маленьку затоку, до якої є глибокий вхід. Будова цих кісонів тривала в Англії 6 місяців. На неї зужито 865.000 тон цементу й 20.000 робітників працювали день і ніч. Ще одна цікава річ: німці нічого не знали про це. Чи не приклад великого патріотизму англійців, між якими так мало було ворожих агентів?!

Порт Вінстон, порт чудо — «Міракл Гербор» є більший, як Дувр!

«Омага — Біч».

В секретному коді союзників так називалась стрічка піску між місцевостями Вієрвіль, Ст. Льоран і Кольвіллль. Сюди ранком кинуто 10.000 американських вояків, що мали проломити ворожий фронт і закласти тут порт, подібний до Ароманшу. Але вони попали на 352. німецьку дивізію і половина їх загинула. В Кольвіль всі вони й поховані на славу своєї батьківщини: помимо таких втрат вони втримались на березі й увечері завдання було виконане. Недалеко Вієрвіль знаходилась в Поен-цю-Гок ворожа набережна батарея, вмурована в скалу. Американці взяли її середньовічним штурмом, вилазячи на мури по шнурках під вогнем ґранат і кулеметів.

Шлях свободи.

Там, де побережжя Ляманшу заломлюється в ципель Шербурґу — лежить мала місцевість Ст. Мер-Еґліз, в якій 6. 6. на світанку приземилась 82 американська парашутна дивізія, приготовляючи терен для висадки чергових дивізій. Треба було добрих шість довгих днів кривавих боїв, щоб навязати контакт з дивізіями, що висадились на «Омага-Біч».

Ставлючи фронт чолом до півдня, вони атакують на захід і оточивши чотири німецькі дивізії коло Барнвіль, простягають своє ліве крило на понурий Шербурґ, що є потрібен в звязку з невдачою на «Омага-Біч», де так і не установлено штучного порту.

Щойно 27 червня після гарячих вуличних боїв зайнято Шербурґ і американські відділи пройшли під високим памятником Наполеона, який дивиться похмуро в сторону Альбіону. Не вдалось йому знищити англійської морської потуги і тепер він дивився на англійські пароплави, що заходили в Шербурґ і висаджували підкріплення та матеріял для американців, які кинулись впоперек Франції на німецькі кордони.

Коли автор цих рядків відвідував Шербурґ — там вже не було й сліду цих операцій, коли не рахувати знищених будинків. В басейнах порту легко коливались люксусові яхти знуджених англійців, яким сплін і занудa спливала з очей до самого носа і капала на книжки, які вони тримали в руках, не читаючи . . . Поруч коливалась вишкільна красуня англійської фльоти — перша з жіночою залогою — «Інґліш Роз». І нічого вже тут не нагадує часів Наполеона, намагань завоювати Англію і подібних періодів історії змагань. Сьогодні Франція старається відбудуватись, а Англія не знає, як вийти з положення, створеного виграною війною . . .

Зайнявши Шербурґ, американці кидаються на Ст. Льо, яке в боях змітають з лиця землі й сьогодні це ще тільки місто деревляних бараків, які дарували в великій частині шведи. 25. липня німецький фронт заломлюється і прорив біля Авраншу відкриває шлях, яким пройшли американці аж до Мецу. Цей шлях сьогодні значиться окремими стовпчиками з відзнакою американської армії і зветься Шляхом Свободи.

Ним пройшли панцири ген. Паттона, кидаючись на Бретань і Люару, а 20 корпус ген. Вокера, що недавно загинув в Кореї, за 54 дні осягає Мец (4. 9). І як символ повязаности синів Америки зі своєю прабатьківщиною, ген. Патон просив поховати його в Гам коло Люксембурґу — посеред його вояків. Справді зворушливий жест справжнього вояка.

Ляфаєтт і Паттон.

7 листопада 1944 р. американці розпочали наступ на твердиню Мец. Не бомбардували її задля лицарськоти: тут колись був комендантом ґарнізону ген. Ляфаєтт, що боровся потім за незалежність ЗДА. І завдяки цьому один з фортів боронився аж до 13. грудня. Але американці мають фантазію: терпіли цю рану в пяті, не бажаючи знищити форту Ляфаєтта.

Ген. Паттон не бажав, щоб його тіло перевезли до ЗДА, а бажав лежати між своїми вояками, які полягли в обороні свободи Европи. Коли ЗДА залишаться вірні цій традиції, традиції віддячення Франції за Ляфаєтта, а всій Европі за своє життя, як праматері — то справді вільний

світ може дивитись в майбутнє з вірою, що не загине під ударами московських орд.

Ген. Паттон повернувся у землю своїх предків — европейців. З ним сотні тисяч інших. Колобіг життя нашої плянети замикається суцільним колом. Коли б так в світі ідей осягнути повне замкнення кола й коли б всім народам судилось скористати взаємно з пролитої крови.

З боротьби українського народу Европа користає вже тисячі років, розвиваючись за муром наших грудей. Коли ж прийде час, що й ми отримаємо нам належне за наші жертви?

Ось основне питання, що насовується після подорожі пляжами десанту й Шляхом Свободи, хоч і не нашої...

Теж в обороні правди

(Відкрита відповідь п. В. Безхлібникові з «Гомону України»).

Високоповажаний Пане В. Безхлібник!

В газеті «Гомін України», ч. 34 з дня 25 серпня 1951 р., Ви опублікували довгу і патетичну сттатю, яку назвали відкритим листом та заадресували його до мене, як головного редактора «Самостійної України». Причиною Вашого відкритого листа є стаття п. О. Залізняка, друкована в «Самостійної Україні», п. н. «В річницю основних шомилок», в якій Ви добачуєтесь «довільного препарування фактів», «зі злої волі порушування правди», «видумування неіснуючих в минулому злочинів», «брехні і клевети», «неправди» і т. д. Вони справді поставлені п. О. Залізнякові, авторові статті, але відповідальність за неї беру я на себе (і так само, думаю, переконані є Ви, бо інакше не писали б до мене відкритого листа), і тому я є зобовязаний дати Вам на Вашого листа відповідь.

Був би я дуже радий, коли б Ви її опублікували в газеті, в якій друкували Ви Вашого до мене листа, що, думаю, не справить Вам великої трудности. Я міг би справді післати свою відкриту відповідь безпосередньо до «Гомону України», але поскільки вона редагована анонімово, боюся звертатись до анонімів, знаючи з практики, що люди, які хочуть спасати Україну своїми виданнями, а бояться підписати під ними повним своїм ім'ям і прізвіщем, не все мають чисті заміри та чисте сумління. Йдучи за прикладом п. Степана Бандери який на безліч відкритих листів волів відповіді не давати, та в ім'я пропагованої Вами тези, що негодиться писати про погані речі на сторінках нашої преси, бо їх може передруковувати Мануїльський чи його аґенти в Канаді, мігби і я взагалі замовчати, але з Вашим способом думання та прийнятого у Вашій партії методою поступування я не зовсім погоджуюся і тому волію Вам відписати. Прикро мені, що не можу Вам відписати так, як це Ви того сподієтеся, але саме тому, що не тільки Вам, але і мені залежить на правді, писатиму те, що знаю згідно з моїм найкращим переконанням, знанням і сумлінням.

Отож дозвольте, що подам свої виясення до тих справ, які Вам видаються, що їх п. О. Залізняк перекрутив, збрехав, чи висловив зі злої волі.

1. Ви покликуєтесь на мене, як на одного зі свідків, що нібито мав би бачити в концентраційному таборі Сахсенгавзен п. Ярослава Стецька, зустрічатися з ним і бачити його в цивільному ненімецькому убранні. Мені дуже прикро Вас запевнити, що я бачив п. Ярослава Стецька в концентраційному таборі Сахсенгавзена в часі від серпня 1943 р. до січня 1944 р. дуже часто, зустрічався з ним майже щоденно рано при митті, та на проході, а потім бачив я його кілька разів в лічниці табору, куди його приводили хворого, а мене кликали до нього як лікаря, і у всіх випадках я бачив його в **блюзі німецького поліційного уніформу,** зеленого кольору, з темно-брунатним ковнірем.

З огляду на те, що Ви дуже любите правду, дозволю собі справити Ваше твердження, в якому Ви подаєте дату мойого прибуття до Сахсенгавзен на 1944 рік. В дійсності я прибув до цього ж табору в серпні 1943 р., перебувши більше пів року в слідчій вязниці в Берліні.

Я не знаю, чи можна Вам поклику̇ватись на особи п. Петра Ґенґала чи п. Василя Косаренка-Косаревича. Вони були в великому лагрі, а п. Стецько в бункрі, і в час, коли п. Стецька приводили на лікування до таборової лічниці, вони були при праці, отже його бачити не могли. Натомість я пораджу Вам звернутися за свідченням про правдивість чи неправдивість поданої мною тут обставини до таких осіб: Павля Пецке—каліфакора в бункрі, гавтпшарфюрера Ікаріюак — команданта бункру, Шульце, Вольфа і Міллера— урядовців Ґестапо, які вели українські справи, ген. Дамбітіса — лотишського шефа армії, що перебував тоді в бункрі і ходив з нами разом на прохід, майора Г. Фальконера — англійця, що перебував з нами в бункрі. Всі вони живуть на волі і на Ваше бажання радо Вам посвідчать, чи О. Залізняк брехав, чи ні. Можуть Вам теж свідчити пп. В. Стахів та Р. Ільницький, якщо вони схочуть собі добре пригадати. На жаль, проф. Реттінґер — поляк, кап. Кунцевіч — поляк, не живуть, а вони могли б теж посвідчити, бо разом з нами ходили на проході. Не один з них запитував, мене, чому «прем'ер» українського уряду вбраний в мундур німецького поліциста.

Пригадую собі, що з живучих тоді в бункрі не-німців, ніхто німецького мундру не носив. Не

було теж випадку, щоб у такий мундур одягали вязнів в бункрі.

Я уважаю, що п. О. Залізняк не допустився отже ніякої брехні, як це Ви кажете, але написав те, що відповідало правді.

2. Я теж уважаю, що т. зв. Акт 30 червня 1941 р. проголошено не революційним порядком, але за згодою німців. Своє переконання опираю на тому, що: а) На салі проголошення згаданого акту був присутний капітан німецької армії Ганс Кох, який офіційно вітав збори від німецького уряду; б) видані за кілька днів відозви за підписом «генерала-ляйтенанта» Івана Климова-Леґенди виразно вітали німецьку армію як союзницю та в якій було видруковано оклики на честь фюрера Гітлера; в) аналогічні проголошення «Самостійної» України були переводжені в провінційних осередках (напр. в Нижанковичах, перемиського повіту) самими німцями, які зігнали людей до читальні «Просвіти» та там їм проголосили, що існує український уряд, а його головою є п. Ярослав Стецько; г) промову в львівському радіо можна було проголосити за виразним дозволом німецької влади, в диспозиції якої була ця радіостанція.

Отже і тут твердження О. Залізняка відповідають правді, хоча є прикро, що вона така для нас всіх болюча.

3. Вашого аргументу про те, що «щойно чужа преса переконала наших маловірів, що можливості сучасних українців залежні тільки від їх відваги і їх волі», на жаль, я не можу брати як мірило оцінки правдивости, достовірности чи дійсности фактів, що діються в нашому житті. Недавно я читав в чікаґовській американській газеті (отже чужа преса) про те, що Ваш компартієць п. Микола Лебідь повернув недавно з України, де проводив акціями збройного підпілля. Знаючи, коли п. Лебідь «повернув» з України, я цілком в праві приймати вістки чужої преси з таким упередження, на яке вони заслуговують. Ваша справа, якими Ви їх приймаєте, але не вимагайте від других, щоби Вас наслідували. Якщо Вашому підпіллю треба було рік часу, щоби передати вістку закордон про смерть сл. п. ген. Чупринки, а лише два місяці, щоби дати відповідь на дискусійну статтю про безклясове суспільство, то не дивуйтесь, що про те підпілля є в нас своя, інша від Вашої думка. І зовсім не бачу підстав уважати, що ті погляди в чомусь «порушують правду», «є висловом злої волі», чи «препарують довільно факти».

4. Відповідає правді, що два місяці після проголошення «Акту 30 червня 1941 р.» «бандерівці не слухають німців і радше йдуть до кацету, де можна було стратити життя». Стаття О. Залізняка тих бандерівців в нічому не скривдила. Коли йдеться про мене, маю про них високу думку. Але вже не відповідає правді, що вони пішли до кацету, «бо німці вимагали відкликання проголошеної держави». Адже ж пішли до кацету в більшості не ті, що державу проголошували, але ті, що в проголошення держави повірили. І німцям не треба було відкликування, бо вони своїми розкорядками її не на словах, а на ділі відкликали. Але німцям треба було, щоби українські політичні елементи діяли не в ім'я самостійної держави; але в ім'я німецьких інтересів. Не тільки бандерівці такої постави відмовили. Вам повинно бути відомим, що не лише пішли до кацету, де можна стратити життя, але були заарештованими і стратили життя: О. Теліга, інж. Михайло Теліга, ред. І. Рогач, сестри Суховерські, Роман Біда, др. І. Яхно, М. Кузьмик, ред. Оршан-Чемеринський і його дружина та десятки інших, і відомо Вам, що вони стратили життя не тому, що не хотіли відкликати «акту 30 червня», якого були противниками, але тому, що діяли в інтересі Української Самостійної Держави. Якщо Ви так любите факти, чому ж у Вашій газеті немає найменшої згадки про їх геройську смерть? Чому нема в ній протесту проти писання «Сурми», яка називає їх коляборантами, невдахами, а їх товаришів «ненависниками ОУН»?

Як Ви думаєте, — що було більшим геройством: на запрошення Ганса Коха виголосити промову в радіо, даному Вам до диспозиції лише на два дні, чи працювати для підготовки відновлення самостійности так, як працювали згадані вище Ваші партійні противники?

5. Вашого арґументу, що мовляв, твердження О. Залізняка покриваються зовсім з твердженнями Мануїльського, — думаю, — не має потреби зовсім розглядати. Мені здається, що коли є щось біле, то не має нічого дивного в тому, що двох людей про те вискаже свою тотожну думку. Саме це і є найкращим доказом, що факти в своїй натурі є такі, як є, а не такі, як їх Ви тепер намагаєтесь представити. Хіба не хочете сказати, що Мануїльський в якійсь степені є винний за те, що пише О. Залізняк, чи навпаки — О. Залізняк є винний за те, що говорить Мануїльський? Мені здається, що без писання О. Залізняка Мануїльський скаже те, що сказав, як рівнож без говорення Мануїльського О. Залізняк напише те, що написав! А коли їх ствердження сходяться разом, то я в тому добачую трагедію і катастрофу Вашої партії, яка зайшла так далеко, що в зустрічі з голими фактами тратить аргументи, а допомагє собі софістикою. Не виправдуйте всього тим, що мовляв, про те пише большевицька пропаганда. Такий аргумент не багато важить, коли рівночасно можна доказати, що, на жаль, у Вашому випадку, вона хоча звикла до брехні, не потребує її уживати. Адже ж Ви можете писати (так, як це робить п. Петро Терещук в Вашій газеті)

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

(Закінчення зі стор. 9).

От чому й наші Стефаники мусять дбати про те, щоб розмальовувані ними українські люди виходили перед чужинцем не тільки у зворушливій красі своєї найглибшої чутливої душі, але й в усій достойності своєї державотворчої і громадської спромоги — як Zoon politikon, як заборало найвищої етики культурного життя. Бо й найменший нарис з нашого життя, написаний несвідомою рукою, може необачно зрадити чужинцеві, чи ми державотворчий нарід Володимира і Ярослава, чи анархічна чернь в стані «о с т о р о н ь к у л ь т у р и».

скільки Вам завгодно, що братовбивство і морди Вашої партії — це видумка большевицької і «непатріотичної» української пропаґанди, але один факт от хоча би п. Б. Борцюкова, якому Боже Провидіння і моя лікарська допомога не дозволили вмерти від побоїв Вашої партії на Маркіяновій Горі в літі 1941 р. більше говорить чим стоси записаного Вами крику і лайки. П. Б. Боцюрків живе в Канаді і може Вам посвідчити, чи писання Петра Терещука правдиві. Засіб певного рода шантажу, мовляв, не пишім голосно про те, бо це компромітує нашу визвольну справу, тут не поможе. По перше, визвольну нашу справу компромітує не писання про морди, але їх доконування, і Ваша партія їх скорше доконала, чим журнал, якого я є головним редактором, зачав про них писати; по друге, писання про Ваші злочини, зовсім не компромітує нашої визвольної справи, але компромітує Вас, Вашу партію, Ваші заміри, Ваші методи, Вашу мораль, і т. д. Не звязуйте української визвольної справи зі собою, зі своєю партією, бо це лише Ваше суб'єктивне уявлення, що українська визвольна справа — це Ви, але насправді Ви — це Ви, а українська визвольна справа — це українська визвольна справа, з якою Ви ділово маєте дуже мало до роботи, хоча про те багато говорите. Слова ж полова, але більше за Ваші слова говорять Ваші діла, і вони одинокі можуть давати Вам і іншим право говорити про звязаність Вашу з українською визвольною справою. Зрештою, навіть, коли б повірити Вам, що українська визвольна справа — це бандерівці, що поза Вами немає самостійницьких, революційних, патріотичних сил, що все поза Вами — це «невдахи», «опортуністи», «запроданці», «квієтисти», «ненависники визвольної справи», і т. д. — то і тоді вільно нам сказати правду в очі. Ви ж ще не маєте диктатури, ще не розпоряджаєте силою такою, як розпоряджає комуністична партія, щоби могти домагатись від громадянства, щоби воно з подивом і зчудування кадило Вам такий сам кадильний дим, як це змушено його робити в Рідному Краєві комуністичній партії. Так Вам дуже подобається мораль і пристойність большевизму, що її хочете завести в нас і всяку критику, всяке противне Вашому розумування називаєте акцією ворожою і компромітуючою українську справу? Точнісінько так само, як всяку критику большевицької партії називається там акцією ворожою народові, або діланням ворожої агентури.

6. Кажете, що «повним перекручувань і перебільшувань» є твердження О. Залізняка, що в кацетах сиділи «в рівній мірі монархісти, як соціялісти, демократи, націоналісти і безпартійні». Дальше кажете, що в тому кацеті, де Ви сиділи, Ви таких не бачили. І ще кажете, що любите правду. Я сидів теж в тому самому кацеті, що й Ви, та я бачив там от. Т. Бульбу-Боровця — який є демократ, п. В. Косаренко-Косаревича — який є безпартійним, п. П. Коника — що був (бо згинув там) симпатиком гетьманців, інж. П. Кожевников — що був безпартійним, і т. д. Вони дійсно сиділи в рівній з Вами, Вашими компартійцями та зі мною мірі. Я поважуся сказати, що сиділи в гіршій мірі, ніж, напр., Ваш шеф Степан Бандера, бо офіцерського їдження не мали, на спружинових ліжнах не спали і каліфактори їм їхнього ліжка та кімнати не прибирали. Певно, що їх не сиділо так багато, щодо числа як бандерівців, але справа не в математиці.

7. Люблячи правду, Ви намагаєтесь підважити твердження О. Залізняка про те, що баталіони Нахтіґаль і Ролянд не брали участи в ліквідуванні самостійницького білоруського руху. Було б добре, коли б Ви подали, що ж ці баталіони там робили. Адже ж їх характер був поліційний, підпорядкований поліційній команді, мундури поліційні; чи хочете вмовити в читачів, що в час, коли поліційні баталіони в Галичині ліквідували українські самостійницькі сили, такі самі поліційні баталіони на Білорусі помагали білоруському населенню... вчити його білоруських пісень. Власне, що від Ваших партійців, членів леґіону (нар., від О. Масляка) чув я весною 1942 р. оповідання про те, що вони там роблять та чому мусять робити. Справді Ви наводите доказ, що Ви питали білорусів (певно в Канаді) і їм про те зовсім нічого не відомо, але Ваш арґумент на стільки важний, як той, що Ви питали багато українців про путо, СБ і акцію Лебедя і їм теж про те не відомо. Ви сами належите до тих, що нічого Вам про те не відомо. А чи це значить, що путо і акції Лебедя на Волині було? Ви поспитайте тих, що їм відомо і тоді будемо дискутувати.

8. Тому, що люблю правду не менше від Вас, хочу Вам потвердити, що в осені 1942 р. у Львові на вул. на Байках я бачив п. Миколу Лебедя в німецькому авті, зі свастикою, яким він їхав сам (з шофером). Мені не відомо, чи і це авто куплено за організаційні гроші, зате мені відомо, що з тою так званою війною організавоною проти німців так страшно не було. Війна була, про це нема найменшого сумніву, але участь тих, що про неї сьогодні так голосно говорять, була далеко не така, як це тим бесідникам сьогодні видається. Зрештою, це дрібні епізоди, вони не мають основного значення, поскільки особу Лебедя вже більше описувати нікому не потрібно, але я їх підкреслюю тому, що чомусь Ви добачуєте в тому намагання компромітувати бандерівців. Невже Ви не бачите, що всякі в тому напрямі наші намагання зайві, бо деякі з них себе скомпромітували далеко краще, ніж це видумав би Мануїльський і редактор «Самостійної України» до купи?

9. Матеріял до ворожих українству сил дали Ви самі. Ви його не тільки дали, але і даєте. Як редактор, чи співробітник редакції «Гомону України» Ви повинні читати писання «Сурми» — офіціозу ЗЧ ОУН. Якщо Ви їх читаєте, а, думаю, Ви повинні читати, бо інакше згрішите ухилом генеральній лінії партії, Ви повинні там вичитати не мало такого, що дає матеріял для ворожих українству сил. Як думаєте — Ваші писання про мельниківців, як коляборантів, як опортуністів, як доносщиків, як німецьких аґентів — це матеріял для прихильних українству сил, чи ворожих? А Ваші писання про Українську Визвольну Раду — це плекання волі до боротьби, чи розкладання? А виявлювання цілої плеяди ворожих агентів, що вкралися в нутро Вашої партії — це матеріял сприяючий українській визвольній спра-

ві, чи її деморалізуючий? А розлам і публікування клевет поміж ЗЧ ОУН і ЗП — це конструктивна, чи ворожа українському визвольному процесові робота? А Ваша акція проти Позички Визволення України — це патріотична робота, чи партійне засліплення?

10. У відповіді на поставлені вище питання, Ви маєте рівночасно і відповідь на Ваше питання «чому саме тепер кидається такі обвинувачення на Вашу партію»? Мені Ваш приклад з новелі англійського письменника Честертона дуже подобається. Безперечно, герой повісти Честертона дуже гарно зробив, коли промовчав те, що знав про п о м е р л о г о прославленого генерала, не хотячи нищити його міту героя. Але Ви не можете того вимагати від О. Залізняка, бо йде справа не про померлих, але про живих. Адже Ваша партія живе, ще й до того збирається підкорити своїй волі усю Україну, завести там тоталітарний порядок, зліквідувати усіх «політичних невдах», зрівняти всіх на позем і мораль своїх «визвольників», а це зміняє зовсім ситуацію. Не про мертвих мова, а про живих і то не тільки живих, але злосливо, неначе раковиння, живучих, інфільтруючих усе життя, і розпихаючих своєю неупорядкованою, непродуманою, безцілевою, часто непотрібною, акцією усе інше по кутах і надаючи нашому внутрішньому життю образ дійсного раковиння. Тут Ви не можете вимагати від О. Залізняка такого жесту, як казав його зробити Честертон героєві своєї повісти. Тут літературні паралелі ні причому, бо і Ви та Ваша партія не часто пригадують собі інших героїв інших повістей, інших письменників. Я, напр., можу пригадати Вам повість не англійського письменника, але хочби Івана Франка «Притчу про терен», з якої Ви теж скористати не були і не є здібним. І Ви теж не морочите собі голови над доцільністю писати, тепер, чи за рік, чи за два, чи взагалі про багато справ. Думаєте, що було доцільним писати небилиці про фабрики літаків, ліків, про дивізії УПА і про безсилість Сталіна зломити незриму армію... Лебедя, який щойно рік тому від неї прийшов на еміґрацію, що назбирати трохи гроша та продовжувати боротьбу дальше, аж до побідного кінця?

11. Кажете, що краще наперед збирати матеріял та заждати аж в ролі судді виступить український народ через свої судові установи. Як Ви собі це уявляєте? Власне, щоби помогти українському народові покликати свої, а не накинені йому Вашою партією, установи, ми і публікуємо зараз всю правду про Вашу партію, щоби народ знав, яка судьба його жде та звідки він має ждати свого правдивого визволення. Чи можете дати запоруку, що коли повториться ситуація 1941 р., Ваша партія знову не повторить братовбивства? Де є відповідна заява Вашої партії в тому сенсі? Де є офіційний осуд Вашої партії доконаних вбивств? Де є докази, що Ваша партія покарала тих, що доконали братовбивства? Де є публичний зазив Вашої партії до членів, щоби вони не стосували терору? Скажете, що це було непотрібне, бо братовбивства не було, терору не було. Вам це вільно казати, — доброму воля, а спасенному рай, — але не вимагайте від мене, ані від нікого, щоби він вірив у Ваші задушевні бажання та наслідував Вашу вдавану наівність.

Я думаю, що коли б Вам дійсно залежало на правді, то з нею не треба чекати аж «коли прийде час»». На вияснення злочинів і закидів все є час. Є ж живі свідки, є поставлені Вам закиди, чому їх відтягаєте до «слушного» часу? Адже ж кожний, що почувається правий, невинний, кожної хвилини готовий стати перед судом? Що до сьогодні немає українського суду — це Ваша вина. Ви саботуєте акцію об'єднання і створення одного політичного проводу; Ви повели лінію «блискучого відокремлення»; Ви повели лінію глибокого провалу поміж українським суспільством і, власне, Ви не допускаєте до створення суду. Зрештою, коли Вам так залежить на правді, покличте двосторонній суд. Хай розгляне факти, хай їх провірить і хай видасть осуд. Чому ж на поставлений прилюдний закид Лебедеві в Нью Йорку до сьогодні не скликано громадського суду, мимо того, що ним грожено п. Т. Сущикові, який той закид поставив? Чому ж М. Лебідь, якого вже кілька десять разів названо публічно «братовбивником» не спішить привести по порядку його «клеветників»? Чекає на суд українського народу в державі, де буде прем'єром Стецько? Можете не дочекатись.

Ні, пане В. Безхлібник. Не туди дорога до оборони правди. Бороніть її фактами, а не софістикою і прикладами з Честертона. Подайте факти, що все те, що написане в «Самостійній Україні», не відповідає правді. Приписування лайки там, де її зовсім нема (хіба ж Ви не станете казати, що твердження про те, що було в минулому — це лайка, або мою Вам відповідь не будете називати лайкою) справи не направить. Віддайте справу до розгляду особам третім. Повірте врешті, що крім Вашої партії, ще в українському житті є люди, що люблять правду не менше від Вас, і що здібні винести справедливий осуд, чому ж конечно в ролі судді має виступити український нарід, який за Вашою філософією тотожний з бандерівською організацією, бо все інше, — як це гарно і часто «доказує», напр., п. Іван Вовчук в своїй газеті, — це вороги народу, відірвані від мас, а лише одна визвольницька бандерівська організація — це представники народу. Допустіть врешті до права мати місце в нашому житті і інші політичні групи, дозвольте їм збирати гроші на свої потреби, дозвольте їм пропаґувати свої програми і світогляди, дозвольте їм сказати те, що вони думають про Вас, так само як дозволяєте собі говорити про інших.

Тоді, дійсно, я повірю, що ви любите правду, що Ваші погляди на пристойність і справедливість є однакові з поглядами нашими. А так, ми все говоритимемо двома мовами. Те, що Вас хвалить — це буде правда. Це, що Вас критикує — це непристойність, брехня, видумки, перекручування, довільне препарування фактів та зі злої волі порушування правди.

12. Ви собі напевно пригадуєте наше відношення в концентраційному таборі. Ви знали, хто я, і я знав, хто Ви. Чи мало це в якійсь мірі вплив на наше відношення. Чи можете Ви дати доказ, що я, де міг, не помагав Вашим співпартійцям та

моїм партійним противникам? А це було вже в тому часі, коли я вже читав власними очима виданий Вашою партією на мене присуд смерти. Ми були товаришами і трактували себе як друзі на нашому спільному фронті боротьби. Скажіть мені, що сталося, що зараз по виході з концентраційного табору з рамени Вашої партії на мене поведено наґінку? Чому Микола Климишин, який викрав гроші з установи, якої я був лікарем, написав на мене неправду до Управи Ліґи Політичних Вязнів? Чому Ліґа не схотіла перевести слідства? Чому відмовилась Ваша партія віддати справу до Громадського Суду, в якому засідали такі поважні і зовсім не «мельниківські» громадяне як д-р Лев Ганкевич, проф. Василь Гришко, мец. Утриско і мец. Дорожинський? Чи все це було в ім'я любови правди, чи в ім'я інтересів Вашої партії?

13. Правда є напевно одна, хоча і у Вас і в мене про неї інше уявлення. Її можна дійти тільки переданням для розгляду і осуду особам третім. Те все, що Ви закидаєте «Самостійній Україні», ми є готові віддати кожної хвилини для розгляду суду. Якщо любите правду дійсно, не чекайте аж «нарід визначить» суддів. Це може прийти доволі пізно. Нам же треба жити, співпрацювати, спільно боротися. Згодьтеся вже тепер, щоби був створений один для нас авторитет, в імені якого будуть відбуватися суди і вирішення якого для нас будуть остаточно зобовязуючими. Я Вас запевняю, що не тільки «Сурма» не буде друкувати своєї «правди», не тільки «Самостійна Україна» не буде їй відповідати, але зменшиться напевно число ворожих аґентів, що їх Ваша СБ відкрила серед Вашої партії і багато-багато комунікатів останеться зовсім непотрібними, а як вже їх видасться, то не буде потім спростосуватись, що їх написали аґенти.

За те, що було написане в «Самостійній Україні» я беру повну відповідальність. Очевидно, не перед Вашою СБ, але перед моєю совістю та тими українськими інституціями, які я вважаю суверенним виразником нашої рації стану. Хоч не всі статті, що є друковані в журналі, якого я є редактором, є висловом поглядів редакції, але за поміщення їх я беру на себе відповідальність. Вона не менша від відповідальности тих редакторів, що вчать інших правди, а замовчують невигідні їм факти (напр., про намагання чолової Вашої політичної постаті перекупити урядові чинники в ЗДА, на жаль, вся «визвольницька» Ваша преса не згадала ні словом, хоча аґітації проти Позички Визволення України присвячує цілі сторинки). І власне, маючи на собі таку відповідальність, я подаю Вам свою відповідь та доношу громадянству, щоби «воно знало, де правда, а де розпочинається звичайне очорнювання і клевета».

«Амікус Плято, сед маґіс аміка верітас»!

Тома Лапичак,
Редактор «Самостійної України».

РЕЦЕНЗІЇ

AN ATLAS OF THE USSR Volune I. By J. F. Horrabin and James S. Gregory (Penguin Books, New York 1949, стор. 60).

Видавництво «Пенґвін» і «Пелікан» відоме зо своїх масових книжечок з різних ділянок, від белетристики почавши і на науково-популярних скінчивши. Поміж ними стрічаємо чимало таких, що відносяться до Росії та до східньо-европейських проблем. Випускає воно теж неперіодичний «Російський Огляд» зо статтями про Советський Союз.

Перед нами одне з таких видань: Атляс СССР, ч. 1., (частина друга мабуть ще не появилася, принаймні не видно її на книгарських полицях або в книжкових проспектах). Яка була інтенція авторів атлясу? Безсумніву, перш усього познайомити читачів з російською ґеоґрафією фізичною, політичною та економічною, бо таке завдання мусить ставити собі кожний атляс. Але попри те автори мали теж і цілі політичні. Нав'язуючи до назви перших англійських кораблів, (Бона Есперанца і Бона Конфіденція), що заплили до Московщини в році 1553, автори хотіли б, щоб вони були «щасливим оменом дружби російського й англійського народів у прийдешніх роках».

Під цим «знаком дружби» мабуть і складалися матеріяли атлясу. Взяті вони з офіційних большевицьких видань і статистик, а їхня вартість і тенденційність у світі відома. Авже ж, можна і тими даними користуватися, насвітлюючи їх критично. Але того в авторів не бачимо.

Трудно нам сказати щонебудь про статистичні таблиці, економічні діяграми — тут мусіли б слово забрати фахівці. Ми тільки спинимося на моментах політичних, що їх можна було відкрити в завуальованій мові цифер і процентових відношень.

1. Цікавить нас — як завжди і передусім — Україна. Вона виступає тут тільки як частина «Европейської Росії», або як адміністративна область СССР. В порівнянні з часами царського режіму хба той поступ, що саме слово «Україна» здобуло собі право громадянства і можна його що найвище промовчати, ніколи підмінити іншою назвою.

2. В розділі «Людність СССР» впадає в око, що число москалів заподане на **58.41%** всієї людности. Визирає звідсі очевидна тенденція представити з однієї сторони кольосальний московський однородний масив, що творить абсолютну

більшість населення тих величезних просторів і з другої сторони мозаїку розпорошених десятків народців і племен малокультурної і цивілізаційно недорозвиненої меншости. Це мало б вказувати на переважно московський характер «одної шостої частини світу».

3. Число українців уміщається в цифрі 16.56%, або, в заокругленні, 31 мільйонів. Але на український території живе 21%, отже на 4.44% більше людности, цебто 7,720.000 неукраїнської людности, або майже 25 цебто ¼ всієї людности в Україні є для України чужа. Стільки офіційна статистика.

4. Виказаний великий зріст населення в центрально-азійських і взагалі в сибірських районах, при рівночасному зменшенні темпа приросту в «европейській Росії», зокрема в Україні. Як причина подана тут розбудова індустрії в центрально-азійських околицях і в зв'язку з тим тяга людности до нових індустрійних центрів. Ми знаємо ще й іншу, куди більш правдоподібну. Це — примусова депортація українців та інших европейських народів. Але ще мабуть не прийшов час, щоб відчинить уста авторам атлясів та інших публікацій для позискання «дружби російського народу».

5. Цікава, хоч уже перестаріла порівняльна статистика соціяльного наверствування з років 1913 і 1937. Зникла зовсім кляса купців і комерсантів, що в році 1913 мала 3.69%, як теж кляса «кулаків», що тоді налічувала 12.3%. Робітники й умові працівники піднеслися з 16.7% до 34.7%, отже зросла на 100%, селяни-одноосібники та ремісники й індивідуальні працівники зійшли з 65% до 5.6%, (тепер уже мабуть нема їх цілком). Їхнє місце зайняли колгоспники і працівники ремісничих кооператив-артілів: 55%.

Годі спинятися довше на розгляді цих різних даних і таблиць — є їх 49. Помимо всіх слабих сторін пропаґандивного забарвлення дають вони багато повчального матеріялу, коли в них заглибитися і вміти читати поміж рядками.

А правду про СССР світ пізнає аж тоді, коли впаде ця остання фортеця неволі і насильства.

Зиновій Книш.

СЛОВО О ПОЛКУ ІГОРЕВІ. Героїчний епос XII. віку — ювілейне видання в 150-ті роковини першого друку 1800—1950. За редакцією Святослава Гординського. Ілюстрації Якова Гніздовського. Видавництво «Київ» (Філаделфія) 1950, 4⁰, 91+(1).

Літературно-мистецьке Видавництво «Київ» під управою Богдана Романенчука видало поему з 1185—87 рр. про похід новгородсіверського князя Ігоря Святославича разом з своїм братом курським князем Всеволодом Байтуром, своїм сином Володимиром путивельським та братаничем Святославом Ольговичем рильським у 1085 р. на половців, їхній нещасливий бій над правою притокою Дінця Каялою (менш-більш на межі сьогочасних харківської і юзівської (сталінської) областей УСРР), полон Ігоря, журбу великого київського і чернигівського князя Святослава III Всеволодовича, його заклик до інших князів — пімстити поразку Ігоря і поновний напад половців на Переяславщину. Плач жінки Ігоря Ефрозини Ярославни, дочки галицького князя Ярослава Осмомисла, та про втечу Ігоря з половецького полону.

Це ювілейне видання починається переспівом «Слово о полку Ігореві» пера відомого поета і мистця Святослава Гординського, який вже раніше двічи оповіщував (2-е видання в літогафованому скитальському видавництві «Слова на дорогу», ч. 12, 1946) переспів «Слова», дещо відмінний від останнього. Наш поет зробив у свойому переспіві навіть деякі засадничі різниці, як прим. текст: «се бо готськия красния діви воспіша на бразі синему морю, звонячи руским златом: поют время бусово, леліють месть Шароканю». У свойому переспіві з 2-ого видання Гординський передав так: «. . . Красні ґотські діви коло моря злотом руським задзвеніли, Славлять Буса, мріють месть за Шароканя», В ювілейному виданні він переспівує так:

«Це бо красні ґотські діви надаремно
Весело співають понад синім морем,
Дзвонять руським златом, наше лихо-горе
Славлять і леліють месть за Шаруканя».

А в прозовому перекладі подає Гординський так: «Ось ґотські красні діви заспівали на березі синього моря, дзвонячи руським золотом: оспівують лихоліття, леліють помсту Шаруканеву». У примітках він вияснює: «в 1-ому вид. «Бусова», Буса ідентифіковано з антським ватажком Боозом (в історичній літературі вважається Боза за першого відомого з імени словянського володаря), якого перемогли ґоти. Але бусий — означає «темний» і логічніше толкувати, що ґотські дівчати оспівують темний (для Руської землі) час». Це твердження С. Гординського слід уважати дискусійним, бо в оригіналі є «Бусово», а не «время бусоє», до того «бусий» у значінні «темний» для означення часу не може означати «лихоліття», тільки радше «предавні» прикриті для памяті руського роду XII ст. темрявого безвістя віки.

«Месть Шаруканю», половецькому ханові, дідові Кончака з «Слова» оспіваному Іваном Франком у поемі «Кончакова слава», се слід перекладати «за Шаруканя». Ці мої дискусійні завваги не обезцінюють цінних перекладів віршом і прозою Святослава Гординського, що к୲ім приміток подав ще огляд дослідів над «Словом» українською і англійською мовою.

Оригінальний текст «Слова» є вміщений поміж віршовим та прозовим перекладами С. Гординського, відтак слідують переспіви українських поетів в уривках: Степана Руданського («Глянув Ігор проти сонця»), Василя Щурата («Гей, Бояне соловію»), Михайла Максимовича («Ігор князь на Дін великий»), Тараса Шевченка («З предсвіта до вечора»), Богдана Лепкого («Ярославе Осмомисле, у Галичі»), плач Ярославни в переспівах Т. Шевченка й П. Мирного і втеча Ігоря в переспіві Наталі Забіли. «Плач Ярославни» є поданий також у чужомовних перекладах: англійському (М. Гор-

динський (-а»), 1950), французькому (Н. Кульман і М. Л. Бегаґель, 1937), італійському (Етторе Льо Ґатто, 1928), німецькому (Артур Лютер, 1923), шведському (Альфред Єнзен. 1912), еспанському (Марія Льоля Мартін і Дмитро Бучинський, 1951), білоруському (Янка Купала, 1921), російському А. Н. Майков, 1870), польському (А. Бєльовскі, 1833) і чеському (Франтішек Кубка, 1946). Як бачимо, редакція вивязувалася тут з міркувань пропаґанди «Слова» в західньому світі й пропустила дати зразки переспівів у братніх південнословянських мовах: болгарській (звязаній з староукраїнською літературою), сербській (звязаній з галицько-українським літературним відродженням), хорватській і словінській. Про словацький переспів мені невідомо.

Розвідку Гординського доповняє розвідка Богдана Кравцева про мітологічний світ «Слова о полку Ігореві».

В реєстрі друкарських помилок пропущено: на стор. 48 надруковано: «Погляд, що автор «Слова» міг бути галичанином, підніс був свого часу Ів. Петрушевич», думаю, що повинно бути: «Антін» Петрушевич, відомий львівський крилошанин — любитель минувшини, автор історичних нарисів і видавець історичних матеріялів, а не недавно померший публіцист бібліотекар українського відділу бібліотеки стенфордського університету в Каліфорнії Іван Петрушевич. Поміж дослідниками згадано (ст. 55) «І. Грунського», має бути «М.(иколу) Грунського.

Та цінна книга, якої примірники подбав У. К. К. вручити президентові Труменові й іншим чільним політикам в ЗДА, повинна тим більше знайтися в кожній американській науковій бібліотеці, про що повинні подбати місцеві українці, в бібліотеках українських установ і шкіл, у хаті кожного заможного українського інтелігента.

Др. Микола Андрусяк.

Кадри наших днів

«ЗА ПРАВДУ В ПОЛЕМІЦІ»
(Чия правда й чия кривда?)

«За правду в полеміці» назвав свою статтю п. Лев Шанковський («Свобода» з 12 липня, ц. р. ч. 160), щоб уже таким наголовком вмовити в читачів «Свободи» те що мій натяк про його становище в справі уступлення полякам дещо української національної території не відповідає дійсності, мовляв, я даю йому «готову характеристику якогось новітнього Заґлоби, що роздаровує українські «Інфланти», не підтримую її ані одною цитатою з його статті в «Українській Трибуні». В дійсності я не давав йому цієї «готової характеристики», тільки він дав її сам собі, попираючи її цитатою з своєї статті в «У. Т.», яка не перечить, тільки потверджує те, «що в українській скитальській пресі був один відокремлений голос, який твердив, що не українцям, тільки полякам сталася кривда, і тому українці повинні полякам уступитися дещо з своєї території».

Правда геополітично й етнографічно є неправильно, «щоб українсько-польський кордон проходив по Вислоку й Сяні до Сандомира, звідтіля повертав на схід до річки Вепр» — як це представлено на карті д-ра Т. Олесевича, бо до 1945 р. існували українські села на захід від цієї лінії в околиці Лежайська, що мав також значний відсоток патріотичного українського населення. Геополітично й історично-етнографічно є узаконнені українські претенсії до території на північ від Лемківщини по середній Вислок, до 1945 р. збереглися дві групи українських осель: одна на пограниччі короснянського й ряшівського повітів (з Опарівкою й Бонарівкою у проводі), друга між Ряшевом і Тичином (Біла й Залісся). На північ від Вислоку річка Теребовиця, що впадає до Сяну на північ від Лежайська може творити українсько-польський кордон, а відтак від Сяну на схід р. Танва, над якої правим берегом недалеко її впаду до Сяну існувало до 1945 р. українське село Дубрівка (повіт Ніско), врешті Танвою і Ладою до Вепру й лінії границь кол. холмської губернії й берестейського миру. Поза цією лінією на заході залишалися б колишній княжий город Ряшів (тепер осередок польського воєвідства, що обхоплює Надсяння й східню Лемківщину), Люблин, що до кінця XVIII ст. мав ще українське населення та раніше в XIII ст. за Данила і Льва належав до галицької держави, та Сідльці, де до 1914 р. була українська «Просвіта». Тимто не можна добачувати у вище поданій лінії ніякого українського імперіялізму. Чому п. Шанковський уважає, що коли «польський нарід втратив багато на захід від цієї лінії (Вислок—Сян—Вепр) (до півтора мільйона населення), то згідно з засадами здорового компромісу повинен одержати якусь компензацію з українського боку»? Адже поляки понесли втрати не з вини українців, тільки німців і як компензацію за свої втрати, як також за українсько-білоруські землі, що належали до Польщі до 1939 р., дістали частину східніх Прус і давні польські і словянські землі по Лужицьку Ніссу й Одру. Ці землі геополітично й економічно підсилюють розвиток Польщі і згідно з засадою здорового компромісу поляки, щоб удержати довгу прибережну смугу при Балтійському морі та шлезький промисловий басейн, повинні б зрезиґнувати з українських (Лемківщина, Надсяння, Холмщина і Підляшшя по Нарву) і білоруських

земель (Підляшшя на північ від Нарви з Білостоком). Але цієї думки не є ніхто сьогодні з польського боку і, як видно з польських голосів у пресі, поляки не задовольняються навіть лінією Керзона, тільки мріють про границі на сході з 1939 р. Правда п. Л. Шанковський згадує про договір між УПА і польською підпільною овганізацією «Вольносьць і Неподлеґлосьць» з 18 травня 1946 р., коли то «визначено також польсько-українську демаркаційну лінію, що в значній мірі скорегувала лінію Керзона». Я вважаю, що зробили це обі сторони з огляду тільки на тогочасну ситуацію; адже УПА мусіла погодитися на вдступлення тих українських теренів, де раніше під її проводом населення героїчно боролося, щоб залишитися на прабатьківській землі, яке залишилося відтак безхисним і його винищували польські експедиційні відділи. Матеріяли про винищування українців на захід від т. зв. лінії Керзона приносить кожне число торонтської «Лемківщини-Закерзоння». Чейже п. Шанковський, що перебував у 1946 р. в Німеччині,» не був автором цього договору між УПА і «ВІН», в якому відступлення УПА-єю Польщі українських етнографічних земель — на його думку — «може вважатись оцею «компензацією з українського боку», «конечною для осягнення компромісу», про яку він писав у своїй статті. На мою думку цей договір УПА з «ВІН» схожий з варшавським договором УНР з Польщею в 1920 р. аналогічними обставинами; але в квітні 1920 р. поляки окупували українські землі по Случ і Ушицю й тимто подиктували украіському урядові, якого голова перебував ще й у Варшаві, користаючи з польського азилю, граничну лінію Стиру й Збруча (отже дещо на захід від Случа й Ушиці); в 1946 р. поляки з «ВІН» тільки дещо скореґували лінію Керзона, яку вже двічи кореґувала Москва і Варшава, при чому з нагоди останньої московсько-польської, коректи» («Свобода» з 24 травня і 12 червня ц. р. чч. 120 і 135) навіть неукраїнська аґенція «Ассошіейтед Прес» зазначила, що зміна відбувається тільки коштом українських земель. Такі зміни лінії Керзона повинні опамятувати тих українських громадян, які думають, що ця лінія є вже остаточним кордоном між Україною та Польщею. Але не треба думати, що поляки при сприятливій для них ситуації задовольняться «засадами здорового компромісу» Льва Шанковського, тобто малими уступками з українського боку. Уступками з українського боку почалася українсько-польська війна в 1918 р., бо українці станули в Перемишлі на Сяні і несягали навіть по прилежні до української національної території українські оселі за Сяном. Ця демобілізація українського духа при вичікуванні рішення західніх держав віддала ініціятиву в руки поляків, які коли мали витляди зайняти по Збруч, не хотіли й чути про якінебудь територіяльні уступки в Галичині в користь УНР. І на це треба бути готовим в майбутньому, бо поляків може переконати тільки сила. І тому українці повинні оглядатися завчасу за союзниками, щоб спаралізувати новий похід поляків, мадярів і румунів на українські землі у випадку розвалу СССР. З огляду на цю можливу загрозу, не можна приймати без ніяких застережень думки Івана Кедрина («Чужинний леґіон», «Свобода» 12 липня ц. р. ч. 160), що «нема ніякого сумніву, що упадок совєтів поліпшить, а не погіршить долю всіх тамошніх народів». Ануж, західні держави за уступлення Польщі від кордонів Ніси—Орди на користь Німеччини, позволять окупувати її знов українсько-білоруські землі по давню ризьку лінію і розярені поляки почнуть винищувати українців так, як винищили їх на захід від лінії Керзона. Тимто ми повинні зберігати наші сили для останньої державно-визвольної розправи з нашими ворогами і не розсівати їх на службу чужим, позірно союзним інтересам. Нам треба учитися політичної мудрости хочби від самих поляків, яких політичне становище зреферував у «Свободі» (з 3 липня ц. р. ч. 153) п. Е. Я. («Поляки про польську справу»). А любови до своєї прадідної землі повинні ми вчитись також від них, жидів та ірійців. Ніякі хвилеві розмежування української національної території не повинні нас застрашувати; Богдан Хмельницький, що рішив визволити весь руський (український і білоруський) нарід по Вислу не тримався білоцерківського договору, що обмежував його владу тільки до київського воєвідства, вимушеного на нім після його поразки під Берестечком, тільки змагав до осягнення наміченого ним визволення України й Білоруси. На нас лежить завдання виповнення його заповіту.

Никон Немирон.

КОМУНІКАТ

ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДІВ при Науковому Товаристві ім. Шевченка вже від кількох літ опрацьовує Етнографічну карту Галичини (стан на 1939 р.). Відомо нам, що національні відносини Галичини під теперішню пору змінилися цілковито, але весь Західний Світ при всяких політипних задумах бере до уваги стан з 1939 р. Статистики роблені до 1939 р. чужими урядовими чинниками не все відповідали правді і пасто кривдили наш національний стан посідання. Тож нашим обов'язком є представити його таким, яким він був в дійсності. При великих зусиллях вдалося нам зібрати точні інформації майже з цілої Галипини, тільки деякі місцевини ще не є нам зовсім ясні. Список їх подаємо нижче і взиваємо всіх, хто може дати нам інформації про ті місцевини зголоситися негайно на адресу:

Sewcenko Societe Scientifique
27, rue des Bauves
Sarcelles (S. et O.)
France

Повіти:	Місцевини:
Бережани	Олесин
Бібрка	Підмонастир
Борщів	Цигани, Турильче
Броди	Малиниська
Городенка	Жуків
Городок Ягайл.	Вальддорф: Великополе, Вовчухи, Повітно

Добромиль	Городовичі
Долина	Мізунь Старий
Дрогобич	Заколоть, Підбуж
Заліщики	Летяче, Рожанківці, Угринківці
Зборів	Яцківці
Золочів	Boложилів, Бортків, Гологори, Опаки, Хмелева
Жовква	Дальнич
Калуш	Ляндестрой, Мостище, Середня
Кам'янка Струмілова	Вербяне, Деревляни, Желехів Великий, Журатин, Лянерівка, Таданій
Коломия	Гвіздець, Михальків, Слобідка Пільна, Сороки, Черемхів
Львів	Жидатичі, Журавники, Нагіряни, Поляна, Раковець
Ліско	Воля Постолова, Глинне Завадка, Лобізна, Пашова, Солина, Стряжок
Любачів	Горинець, Лівча, Німстів, Молодів, Цівків, Хотилюб
Мостиська	Боєвичі, Вишенка, Коропин
Перемишляни	Глібовичі Свірські, Копань, Погорільці, Тучне
Підгайці	Пановичі, Товстобаби
Радехів	Майдан Старий, Щуровичі
Скалат	Бірки Малі, Лука Мала, Росохатець
Станиславів	Маріямпіль, Хоростків
Стрий	Сморже
Товмач	Богородичин, Кривотули Старі, Прибилів
Яворів	Великі Очі, Воля Глиницька, Моранці
Чортків	Давидківці, Свидова

З ножицями по пресі

ВІДПОВІДЬ РЕДАКЦІЇ «ГОМОНУ УКРАЇНИ»

На Ваше домагання («Гомін України», ч. 30—31, з дня 28 липня 1951 р., стаття «Вимагаємо дати вияснення і докази»), дати вияснення і докази на наше твердження, висловлене в журналі «Самостійна Україна» ч. 6 за червень 1951, подаємо Вам вияснення:

А.) Твердження, що в Закордонному Представництві УГВР і Закордонних Частинах ОУН (Степана Бандери) знаходяться большевицькі провокатори, не виссано з пальця, але взято з бандерівського офіціозу «Сурма». Там пишеться: **«Немає в світі вже таких метод, яких не примінювалося б, щоб цю одиноку силу** (треба розуміти — бандерівське середовище на еміґрації, — Ред.), **що, живцем відірвана від цілости революційно-визвольної боротьби на батьківщині, діє тут на еміґрації, знищити, а коли це не вдасться, тоді бодай різко компромітувати не тільки серед своїх, але й перед чужими чинниками. Коли денунціяції до чужих чинників не дали п'ятій колоні** (говориться про п'яту колону большевиків, — Ред.) **сподіваних успіхів, тоді вона приступила до вбивання клинів в середину революційно-визвольного табору, щоб тим способом різними мнимими «розбіжностями і відступствами» відрізати цілу формацію закордоном від руху в краю, і тим у зовнішньому світі позбавити всяких ознак його існування — а коли й це не вдасться, тоді «вияснюється» позиції воюючої батьківщини в зовсім невластивому йому неокомуністичному світлі, щоб тим викликати зневіру у визвольну боротьбу у своїх, і неґативне до неї наставлення чужих. До цього, за випробуваною в краю методою посилання в терен зложених з НКВД «відділів УПА», випускається на еміґрації «вияснення ОУН», «комунікати» та «постанови нарад членів ОУН», в яких, не скриваючи своєї антинаціоналістичної і антихристиянської большевицької тенденції, засуджується закордонні відділи ОУН на загибель, а немилих їм осіб на дискримінацію».**

«Ми робимо уважними суспільство, і головно націоналістичний актив, що, користуючись трудністю передачі відомостей з краю, п'ята колона підсуватиме частіше на еміґрації «комунікати» і «постанови», щоб тим осягнути цілковитого розбиття і зневірення еміґраційних кадрів у визвольну ідею і боротьбу українського народу». («Сурма», ч. 22, з серпня 1950 р., стор. 23, стаття «П'ята колона серед нас».)

Коли ті загальні твердження переложити на конкретну мову, то виходить, що, за словами «Сурми», усі «Повідомлення Пресового Бюра ЗП УГВР», «Комунікати ЗП УГВР» належить уважати большевицькою провокацією.

Це і виразно стверджує «Сурма» ч. 18—19, за лютий-березень 1951 р. в статті «Баламутство чи провокація» (стор. 26—29), в якій «Комунікат ЗЧ УГВР» виданий в половині березня 1950 р. називається: «підозрілого змісту документ», «фальшування», «провокація»», «баламутство», а людей, що його видали і підписали, окреслюється, як «бувших членів ОУН, що їх виключено з ОУН або завішено в членстві в 1948 р. за намагання завести ОУН на манівці соціялізму . . . »

«Сурма», ч. 20, за червень 1950 та ч. 23, за вересень 1950 р. в статті «В боротьбі з НКВД» розкриває провокацію Андрія Печари, який був довіреним большевицьким аґентом.

«Печарі йшла вся робота дуже легко й гладко. Найбільш небезпечні й ризиковані для нього моменти були на переломі 1945/46 р., коли він, маючи за собою провокації в справах звязку, пхався ще дальше до тих справ і шукав дороги до Організації (ОУН Ст. Бандери — Ред.). **Але ті небезпечні моменти вже гладко пройшли. Давніше він стрічався з настороженням і недовірям, його держали від справ далеко, а потім, після поверховного слідства, відношення до нього змінилося на краще — в і н м а в д о в і р я** (підкреслення наше — Ред.). **Завдання доручені йому майором НКВД Петровом були такі: розснувати по цілому терені розвідочну сітку, щоби мати інформації з усіх скупчень еміґрації. При тому спиратись на властивих аґентів, на інформаторів і на особисті, товариські вязки з невтаємниченими людьми, від яких можна много довідатись; повсувати всіх своїх аґентів до організаційних одиниць визвольного руху, на різні пости, для цілей розвідки, а опісля для розкладу і розсаджування з середини; так само порозставляти аґентів у різних політичних угрупуваннях, по змозі на керівні становища, щоби інспірувати їх діяльність і наравляти її проти революційно-визвольного руху, на його**

поборювання...» «Старається якось вкрутитися до Закордонного Представництва УГВР, мовляв, хоче предложити широкі пляни відносно організації закарпатців та політичної роботи через неї». («Сурма», ч. 23, за вересень 1950 р., стор. II).

Розкриваючи чергових провокаторів внутрі ЗЧ ОУН, А. Смолинецького (правдиве призвище Микола Коваль), Петра Яблоня-Ярового, Андрусишина-Бояна, та подаючи їх детальні пляни, та доконані провокації, «Сурма», ч. 28, за лютий 1951 р., в статті «Виявляємо чергового провокатора і ще один з методів підривної праці МҐБ закордоном» конклюдує:

...**«Його провокаціям кінець! Він розкритий, втік мабуть теж за океан** (не виключене, що до Канади!—Ред.), **але на його місце, як на місця всіх розкритих смолинецьких, печар і яблонів призначені були зараз другі, від пів-анальфабета до журналіста** (підкреслення наше — Ред.) **і високо вченого скінчивши. Їх десятки, сотки, а може й тисячі. Вони з усіх усюдів намагаються проникнути в українське самостійницьке середовище закордоном** (підкреслення наше Ред.). **На їх устах їдь, отрута МҐБ.**

П'ята колона в наступі!»

Теж розкриттю большевицького провокатора присвячена статтяя «Провокатор Петро Яблонь-Яровий і його приятелі», поміщена в «Сурмі», ч. 29, за березень 1951 р. (Що Петро Яблонь-Яровий може бути провокатором, свідчить та обєставина, що він видав книжечку «Моя відповідь Крижанівським», підписавши під нею Видавництво «Самостійна Україна» — Ред.).

Думаю, що зацитованих місць з офіційної бандерівської преси досить доказів на те, що внутрі середовища, якого Ваша газета є виразником, діяли і діють большевицькі провокатори.

Акцію тих провокаторів ми обсервуємо в нашій політично-суспільній дійсності. Бандерівська преса сьогодні сама признає, що діянню тої провокації належить приписати розлам, що заіснував поміж ЗЧ ОУН і ЗП УГВР.

Б.) Газета «Гомін України» є газетою партійною. Те ствердив в публичній заяві, опублікованій в усій канадійській і деякій европейській (гл. хочби «Сучасна Україна», ч. 10, з дня 13 травня 1951 р.) бувший редактор «Гомону Украни», Роман Рахманний:

«Коли члени Ред. Колегії та Дирекції виявили свое невідкличне намагання ставити часопис «Гомін України» у виключному партійному д,у,с,і, що є суиеречне цілям, для яких був заснований цей часопис два роки тому, я мусів уступити».

Виконуючи партійні директиви, газета «Гомін України» вела лінію неприхильну до УНРади, до КУК та останні рішення з Краю інтерпретувала так, що з ними головний редактор Роман Рахманний не міг погодитися.

8) Крім друкованих висловів Вашої партії, офіційних чинників, та людей, що компетентні заявити про відношення внутрі партії та партії до певних справ, є ще докази теоретичної натури. Вони не важать в суді, але вони важать в політичному житті, де арґументи не все можна взяти в руку і показати їх громадянству так, як це Ви показуєте йому розкриття аґентів, що були серед Вас, включно з їхніми фотознимками та докладними біографіями. Кожному здорово думаючому українському патріотові мусить бути підозріле ставлення Вашого середовища до консолідаційних заходів українського політичного світу, його перманентне саботування об'єднання, його оклеветування всіх, що не належать до власного партійного болота, обвинувачування всіх в опортунізмі і агентурстві, годування громадянства фразами нічо не значущих викриків та гуррапатріотичної бздури, а надівсе в останньому часі поведена безсоромна агітація проти Позички Визволення України. Така робота може дійсно відбуватися тільки за підшептом ворожих аґентів. І коли вільно нам вірити, в що нас Ваші видання настирливо намагаються переконати в те, що комунікати ЗП ОУН проти ЗП УГВР і комунікати ЗП УГВР проти ЗЧ ОУН писані не справжніми українськими провідниками партії, але ворожими аґентами, що вкралися в їх довіря, то чому ми не маємо припускати, що і партійні інструкції, які кажуть партійному членству бойкотувати та протиділати акції Позички Визволення України, не є диктовані тими аґентами? Адже аґентам йдеться, як це писала сама «Сурма», про компромітацію українського визвольного руху, а він з бандерівською метушнею не багато має спільного. Акція УНРади — це теж український визвольний рух і його боїться Москва не менше, а може більше, від самохвальб хочби такого п. Миколи Лебедя, що хвалиться, що прибув просто з України, де провадив революцію проти Сталіна.

Г) «Самостійна Україна» не подає ніяких інсинуацій, доносів і брехні. Те, що вона пише, оперте або на Ваших, або Вашої партії, заявах, або на безсумнівних доказах. Вже в тому самому числі, де Ви закидаєте брехню «Самостійній Україні», Ваша газета в статті «За об'єктивну правду в публіцистиці» перепачковує цілий ряд неправди, намагаючись доказати, що ані Сеника, ані Сціборського, ані братів Пришляків, ані Ґадуса не вбили бандерівці, бо на те немає доказів. Редактор «Самостійної України» належав теж до тих, що на них були винесені присуди смерти, і ніхто інший, як один з бандерівців про те його поінформував, подаючи йому його фотознмку з інструкціями СБ, що давали право кожному бандерівцеві, який зустріне поданого на знимці, його вбити. Скажете, що немає доказів. Нам на те, щоби ми в те були переконані, вистарчає наша совість. Доказами на разі не журимось, бо вони потрібні не нам, а Вам. Хочете себе відбронзувати, збирайте їх. До кінця нашого життя ніяка сила нас не переконає в тому, що бандерівське середовище є таке, як про нього пише «Гомін України». А тому і згідно зі євоєю совістю і журналістичною етикою та мораллю будемо про нього писати так, як це уважаємо і віримо, що є правдиве. Радимо Вам проте замість вдавати ображених і обурених, вдаритись в груди, висповідатись і обіцяти поправу. Та далі викривати серед себе большевицьких аґентів, про яких кажете, що «їх десятки, сотки, а може й тисячі».

Беручи до уваги наведені вище твердження «Сурми» про намагання большевицької аґентури пропхати усюди своїх людей, про наявність большевицьких провокаторів в середовищі бандерівців (так ЗЧ ОУН як і ЗП УГВР), та беручи до уваги, що згідно з заявою Романа Рахманного, газета «Гомін України» є ставлена у виключному дусі партії Бандери, ми могли висловити своє підозріння, що і в редакції «Гомону України» можуть бути ботьшевицькі аґенти. Це своє підозріння ми не лише **не відкликуємо, але його потверджуємо,** бо лінія та тактика, яку зараз веде «Гомін України» служить не українській визвольній справі, але большевикам. Це є лінія поширення отаманії, самозванства і брехні.

Ми дуже тішимося, що редакція «Гомону України» є рішена «шукати вияснення тієї справи», за допомогою інших, «принятих у впорядкованому суспільстві засобів». Донедавна середовище, що його Ви є виразником, «вияснювало» подібні справи методами прийнятими хіба в готтентотів — мордами і путом. Справді доволі пізно, але все ж таки, воно рішилоєя вияснювати методами прийнятими у впорядкованому суспільстві. Таких вияснень, між іншими, домагався п. Т. Сущик в Нью Йорку під час доповіді о. д-ра Гриньоха. Тоді ужито методи свисту, крику і погроз. Тішимося, що американські обставини на Вас вплинули так, що рішаєтесь на «вияснювання» таке, яке є одиноко гідне українських людей, що не ділають за намовою ворожих аґентур.

Чекаємо на нагоду, де зможемо Вам виказати, що в наших писаннях не було ніякої інсинуації, донощицтва, очорнювання і брехні. Але рівночасно будемо Вам вдячні за вияснення Вашої ролі у попиранні братовбивників і братовбивства та анархізації нашого життя. Во дотепер Ви не напятнували ні одним словом факту братовбивства, що тяжить на сумлінні людей, які видають Вам партійні інструкції.

Те, що є написане в «Самостійній Украні», подане під повним іменем і призвіщем відповідального редактора. Чому ж Ви ховаєтесь за анонімі і навіть головного редактора не подаєте? Хочемо знати з ким маємо приємність, хто такий лицар, що голоситься в обороні чести «коннаціоналів». Нашими коннаціоналами ніколи не будуть люди, що належать до середовища, на руках якого є ще не застигла кров наших братів.

В тому переконанні бажаємо Вам кращих успіхів на будуче і остаємо з відповідною до Вас пошаною

Редакція «Самостійної України».

З життя в ОДВУ

ВІДБУВСЯ 13-ий З'ЇЗД УКРАЇНСЬКОГО ЗОЛОТОГО ХРЕСТА

В суботу дня 7-го липня ц. р. в приміщенні Американсько-Українського Клюбу в Рачестер, Н. Й. відбувся черговий 13-ий річний з'їзд УЗХ. На з'їзді брали участь делегатки відділів УЗХ та гості, які заступали такі місцевості: Ню Йорк, Н. Й.; Філядельфія, Па; Сиракюзи, Н. Й.; Клівленд, Огайо; Асторія, Л. Ай.; Нюарк, Н. Дж.; Рачестер, Н. Й.; Дітройт і Гемтремк, Міш. Відділи УЗХ, що не могли вислати делегаток на з'їзд, повисилали телеґрами, привітні листи, звіти й грошеві датки.

Із звітів урядниць Головної Управи УЗХ присутні довідалися про працю в минулому році, як теж і про недотягнення. Не були дуже успішними спроби притягнення новоприбулих жінок, що могли б помогти культурно-освітній праці УЗХ, що могли б дописями й статтями інформувати загал про завдання й працю УЗХ та які могли б передати свій багатий організаційний досвід із своєї праці в подібних організаціях на рідних землях, чи на еміґрації, були мінусами.

До плюсів треба зачислити сталу переписку ГУ із відділами УЗХ і провідними нашими жінками та висилання обіжних листів до відділів, щоб їх інформувати про нашу працю та пригадувати, що саме треба виконати. Старання ГУ поміщено гарну статтю про УЗХ в канадійськім журналі «Жіночий Світ», як також довшу статтю про УЗХ в тижневику «Народне Слово», яке виходить у Пітсбургу, Па. Коли ж у «Свободі» появилися заклики й статті колишніх членкинь УЗХ, які із розмислом підшивалися під назву нашої органзації й підписувались за нашу організацію, щоб у той спосіб притягнути деякі із наших відділів до своеї нової організації то Головна Управа УЗХ вислала спростування «Свободі» та його не поміщено, бо замішана тут жінка головного урядника УНС. В останньому році ГУ започаткувала збіркову акцію на допомогу українському вченому проф. Дорошенку, що був невилічимо хворим. Мимо цього, що цей вчений гетьманських поглядів то це нас не спиняло, щоб подати йому помічну руку, бо він український історик і вчений, що зослужив собі своєю відданою й чесною працею для батьківщини на поміч. Та на жаль наш заклик помогти проф. Дорошенку відмовилася помістити «Свобода» й «Америка», кожня із «своїх» причин, а помістило нам його лише «Народне Слово». Також із сумом треба підчеркнути, що й відділи ОДВУ промовчали цю кампанію й лише відділи нашої організації спромоглися на скромні датки на цю ціль, які вислано вдові, бо в міжчасі проф. Дорошенко помер.

В час з'їзду виголошено три реферати й відбуто дискусію над ними. Реферати виголосили: др. Галина Лащенко — «Роля української жінки у сучасну пору», Володимира Кавка — «Включення нової жінки еміґрантки в життя організації» та Павлина Різник — «20 років праці українського Золотого Хреста».

13-ий з'їзд УЗХ проходив під гаслами: Помагати дальше морально й матеріяльно визвольним змаганням українського народу!; Нести посилену гуманітарну поміч жертвам визвольної боротьби!; Приготовлятися вже тепер до цього моменту, коли на українських землях буде вестися остаточна розгра, щоб ми були готові подати помічну руку нашим кровним братам і сестрам висилаючи медикаменти, лікарські інструменти і тп.

До нової Головної Управи УЗХ вибрані: Анна Гладун — голова, Павлина Різник — місто-голова, Міра Повх — секретарка, Дарія Бойдуник — фін. секретарка, Др. Галина Лащенко — культурно-освітня референтка й організаторка, Марія Кукіз, Володимира Кавка, Анна Левкут, Марія Квітковська й Марія Лехицька — члени.

ВІДНОВЛЕНННЯ ДІЯЛЬНОСТИ 24 ВІДДІЛУ ОДВУ В ДІТРОЙТІ

З ініціятиви та при допомозі п. Євгена Зубальського, члена Відділу ОДВУ в Гемтремк, відбулися в дні 10 червня 1951 р. в Дітройті основуючі сходини бувших членів ОДВУ та нових кандидатів в члени, на яких порішено відновити існуючий тут раніше 24-тий Відділ ОДВУ. Сходини відкрив п. Микола Семеґен з рамени Ініціятивної групи, а доклад про цілі ї завдання ОДВУ виголосив присутнім п. Євген Зубальський. Після дискусії обрано нову Управу 24-го Відділу, та рішено зголосити Центральній Управі ОДВУ відновлення його діяльности. До нової Управи 24-го Відділу увійшли: п. Микола Семеґен — голова, інж. Василь Маріяш — містоголова, д-р Володимир Коропей — секретар, п. Степан Левкут — фінансовий секретар, п. Евген Федак — скарбник, п. Павло Котовський — організаційний референт, п. Іван Онуфрик — кольпортер. До Контрольної Комісії обрано: п. Василя Семеґена, п. Миколу Дякуна, та п. Григорія Смолія.

В члени відновленого Відділу вписалось 21 осіб. На сходинах зібрано $ 27,50 на відновлення аґенд Відділу. Ухвалено одноразове вписове у висоті 50 центів, та місячну вкладу до Відділу у висоті 25 центів.

ВІД ГОЛОВНОЇ УПРАВИ МОЛОДІ ОДВУ

Головна Управа Молоді ОДВУ подає до відома членам Відділів Молоді ОДВУ, як рівнож усім членам ОДВУ та членам Братніх Організацій ОДВУ — Українського Золотого Хреста та «Зарева», що, починаючи з наступного числа, в журналі «Самостійна Україна» буде відступлена окрема сторінка для Молоді ОДВУ. Сторінку Молоді ОДВУ буде редагувати Головна Управа Молоді ОДВУ та в ній буде подаватись до відома (в двох мовах: українській та англійськіу) всі справи, що відносяться до праці і життя наших відділів.

В звязку з тим Головна Управа Молоді ОДВУ звертається до усіх Відділів Молоді ОДВУ з закликом:

а) надсилати на адресу Секретаріяту Молоді ОДВУ:

Miss Marusia Popovich, 3332 West 100 Street, Cleveland, Ohio.

дописи, звіти, повідомлення, короткі статті та взагалі усі матеріяли, потрібні для Молоді ОДВУ для їх публікування;

б) відновляти Відділи Молоді ОДВУ у тих осередках, де вони раніше були та громадно притягати молодь в ряди ОДВУ;

в) передплачувати, кольпортувати та розповсюджувати журнал «Самостійна Україна», який під сучасну пору є одиноким журналом націоналістичної ідеології на американському терені. Журнал цей теж є виразником ідеології ОДВУ та ідеології Молоді ОДВУ. Не повинно бути ні одного члена Відділів Молоді ОДВУ, який не передплачував би та не поширював би журнал «Самостійна Україна».

В наступному числі «Самостійної України» Головна Управа Молоді ОДВУ видасть свій заклик до Молоді ОДВУ.

Усі Відділи ОДВУ, та всіх членів і членок проситься подати свої адреси до Головної Управи Молоді ОДВУ

Wasyl Popovich, 370 Wilkins St., Rochester 21, N. Y.

Слава Америці! Слава Україні!

Голова Молоді ОДВУ Василь Попович.
Секретар Молоді ОДВУ Маруся Попович.

ЖАЛІБНИ СХОДИНИ 10-го ВІДДІЛУ В НЬЮ ЙОРКУ

В суботу 1-го вересня 1951 р., о год. 8 вечером в домівці 10-го Відділу ОДВУ в Нью Йорку, відбулися святочні «ЖАЛІБНІ СХОДИНИ», присвячені пам'яті 10-тої річниці трагічної смерти сл. п. підпол. М. Сціборського і сотн. О. Сеник-Грибівського, які згинули від братовбивчої руки в Житомирі 1941 р.

Проф. П. Голубенко, виголосив доповідь, в якій підкреслив ролю сл. п. Миколи Сціборського, як ідеолога Українського Націоналізму, та взагалі будівничої і державничої думки, якого ідеї виложені в його праці «Націократія». Ідеї сл. п. М. Сціборського, це середина між поглядами і ідеями проф. Ісаака Мазепи («Демократія») та д-ра Д. Донцова («Аристократія»).

На заклик члена з Комітету влаштування Святочних Сходин» п. С. Стецика, присутні зложили на допомогу членові ОУН та учасникові Української Повстанчої Армії, що став непрацездібний в наслідок утрати ноги під час виконування наложених на нього обовязків, суму $ 48.00, а саме по 10 $: Гриць і Іван Яремчуки, по $.2: А. Прадищук, Д. Фурманець, В. Луцків, по $ 1: С. Стецик, П. Голубенко, М. Лехновський, П. Стецина, С. Селешко, П. Чичила, А. Вельничук, І. Колосей, М. Дністріян, В. Бориско, Е. Сцібайло, В. Грицик і Петя, М. Сухоцкий, Ф. Сушик, М. Кальницький, А. Маланчук і Тамара Швейк, П. Кіка, С. Кметик, Н. Столярчук. 10-ий Відділ ОДВУ в Нью Йорку кличе інші Відділи ОДВУ до відповідних збірок на допомогу хворому воякові УПА. Присутні пп. В. Грицик і Петя оба учасники УПА

Григорий Яремчук.

БІБЛІОГРАФІЯ

«ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА», Мюнхен —Нью Йорк, 1950.

Зошит 9, ст. 641—720.

Відділ VIII: ПРАВО. 3. (докінчення) — Л. Окіншевич; 4. Державний устрій Української Держави в 1917—20 рр. — М. Стахів; 5. Історія українського цивільного права — Б. Гришко; 6. Історія українського карного права — Я. Падох; 7. Історія українського судівництва — Я. Падох; 8. Совєтське право — О. Юрченко, Ю. Фединський, Ю. Старосольський, Б. Цюцюра.

Відділ IX: КУЛЬТУРА. 1. Загальна характеристика. Складники культури — О. Пріцак, Д. Чижевський; 2. Риси характерології українського народу — О. Кульчицький; 3. Історія української філософії — І. Мірчук (початок).

Зошит 13, ст. 961—1040.

Відділ XIV: НАУКА, ОСВІТА, ВИХОВАННЯ. 3. (докінчення) Організації молоді: Студенство — Б. Янів.

Відділ XV: ВИДАВНИЦТВО і ПРЕСА. 1. Бібліографія — Є. Ю. Пеленський, З. Кузеля (Історія укр. бібліографії); 2. Початки друкарства — І. Огієнко; 3. Видавництва — В. Дорошенко, М. Зленко; 4. Преса — за А. Животком; 5. Книгарство і кольпортаж — Ю. Сірий, З. Кузеля.

Відділ XVI: БІБЛІОТЕКА, АРХІВИ, МУЗЕІ, 1. Огляд книгознавчих дослідів — П. Зленко; 2. Бібліотеки — В. Дорошенко; 3. Архіви та архівна справа — В. Парський; 4. Музеї і пам'ятки культури й природи на Україні — В. Добровський.

Відділ XVII: НАРОДНЕ ГОСПОДАРСТВО. 1. Стан дослідів над народним господарством України — І. Витанович; 2. Загальна характеристика народного господарства України — за Р. Думінським, М. Василіїв; 3. Сільське господарство (початок).

Володимир Дорошенко: ОГНИЩЕ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ — Наукове Товариство імени Т. Шевченка. — Нью Йорк - Філядельфія 1951. Стор. 116.

Зиновій Книш: ДО ПИТАНЬ ТРИВОЖНОГО МАЙБУТНЬОГО (Думки націоналіста). — Бібліотека «Самостійної України», ч. 3. Накладом Видавництва «Самостійна Україна». Чікаґо, 1951. Стор. 70.

УКРАЇНСЬКИЙ КОНҐРЕСОВИЙ КОМІТЕТ (З нагоди десятиліття, 1940—1950). — Нью Йорк, 1951. Стор. 32.

THE UKRAINIAN QUARTERLY. — Vol. VII. Number 2. Spring 1951. Published by Ukrainian Congress Committee of America.

THE STORY OF THE UKRAINIAN CONGRESS COMMITTEE OF AMERICA (1940—951). — New York 1951. Published by Ukrainian Congress Committee of America.

КИЇВ. Журнал літературуи і мистецтва. — Видає Літературно-Мистецьке Товариство в Філядельфії. Ч. 4, липень—серпень 1951.

НОВІ ДНІ — універсальний ілюстрований місячник. Рік II. Ч. 17—18, червень—липень 1951. та ч. 19, серпень 1951.

ГОЛОС МОЛОДІ. Квартальник. Видають Молоді Українські Націоналісти в Канаді. Рік V. Ч. 2. Літо 1951.

ЖІНОЧИЙ СВІТ. — Рік II. Ч. 7—8 (19—20), липень — серпень 1951. Видає Організація Українок Канади ім. Ольги Басарабової.

ВОЛИНЬ. Орган Товариства «Волинь» в Нью Йорку. — Рік I. Ч. 1, липень—серпень—вересень 1951.

НА ВАРТІ. Журнал української молоді. — Рік III. Ч. 5—6 (19—20;, травень—червень 1911. Видає Краєвий Комітет Спілки Української Молоді в Канаді.

ПОРОГИ. Літературно-мистецький журнал. — Вуенос-Айрес, ч. 18, березень 1951.

ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ. Релігійний Місячник. — Рік 23, ч. 7—8, липень—серпень 191;.

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ СЛОВО. — Церковно-народній журнал для православних українців. Рік XXXI. Ч. 6, червень, 7, липень і 8, серпень 1951.

ЮНІСТЬ. Листок Літературної Комісії «Зарево». — Монтреаль—Мюнхен 1951. Рік II. Ч. 3.

СВІТЛО. — Католицький часопис для українського народу. — Рік XIV. Ч. 13.

THE UKRAINIAN BULLETIN. — Vol. IV, Number 16. August 15, 1951. Published Semimonthly by The Pan-American Ukrainian Conference.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

1. Накладом Видавництва «Самостійна Україна» як випуск ч. 3 БІБЛІОТЕКИ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ появилася книжка З. Книша п. н. «До проблем тривожнього майбутнього». Ціна книжки $ 0,50. Кольпортери одержують 20—25% опусту.

2. Наклад книжки І. Хмельницького «В країні рабства і смерти» вичерпаний. З огляду на те, що ще поступають до адміністрації замовлення на цю книжку, проситься тих кольпортерів, що її не розпродали, повернути книжку до Адміністрації.

3. Усі розчислення з кольпортерами, як рівнож вношення передплати залеглої, та біжучої, проситься вносити на адресу Адміністрації «Самостійної України».

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

4. В Адміністрації «Самостійна Україна» знаходиться певна скількість книжечки Романа Купчинського «НА СЛУЖБІ УКРАЇНИ» (В 60-ліття полковника А. Мельника). Ціна книжечки 20 центів. На порто долучити 5 центів.

5. Проситься передплатників своєчасно повідомляти адміністрацію про зміну своєї адреси, щоби не опізнювати достави журналу та не наражувати нас на зайві витрати порта. При зміні адреси подати стару і долучити 10 центів на кошти маніпуляції.

6. Адміністрація пошукує кольпортерів журналу «Самостійна Україна» і видань Бібліотеки «Самостійної України» на поодинокі осередки. Книгарням і кольпортерам, що замовлять понад 10 чисел журналу, дається 25 відсотків рабату. Кольпортери крім того одержують книжкові премії.



Читайте! Поширюйте!
Передплачуйте!

Великий Український Тижневик у Парижі

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

Адреса Редакції й Адміністрації:
"La Parole Ukrainienne"
3, rue du Sabot, Paris 6-e, France.

Поодиноке число — 10 ам. цен.

Передплата:
на три місяці — 1.25 ам. дол.;
на шість місяців — 2.50 ам. дол.;
на рік — 5 ам. дол.

Представник на ЗДА:
Mr. Stephen Malanchuk
2118 W 19-th Street, Chicago, Ill.



Читайте! Передплачуйте! Поширюйте!

„ПОРОГИ"

єдиний на південно-американському континенті літературно-мистецький журнал.

В «ПОРОГАХ» друкуються праці кращих українських поетів, літераторів, мистців і науковців. В «ПОРОГАХ» друкуються переклади творців світової літератури.

Річна передплата «ПОРОГІВ» 2,00 ам. дол.

Адреса: "POROHY" Casilla de Correo 3184
Buenos Aires, Argentina



Випуск ч. 4
Бібліотеки Самостійної України
появиться книжка
С. Ю. Пр.

«ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ
та
ЇЇ ВАЖНІШІ СОЦІЯЛЬНІ ПИТАННЯ»

Стор. 42. Ціна 25 центів.

З огляду на обмежений наклад проситься кольпортерів вчасно слати замовлення.





ЧИТАЙТЕ І ПОШИРЮЙТЕ
офіційний орган української колонії в Арґентіні

НАШ КЛИЧ

що виходить кожного тижня
за редакцією Євгена Онацького.

Річна передплата $ 4. Ціна одного примірника 10 центів.

Адреса Редакції і Адміністрації:
«NASH KLYCH» — Maza 150 — Buenos Aires, Argentina
T. E. 45 (Loria) 6331.

В ЗДА замовлення й передплату слати на адресу:
INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.



Передплачуйте! Читайте!

ІЛЮСТРОВАНИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ МІСЯЧНИК

«НОВІ ДНІ»

В **«Нових Днях»** співпрацюють кращі українські поети, письменники, мистці, вчені, журналісти.

«Нові Дні» справді загально-український журнал, який нікого не поборює, а шукає єдности дій української еміґрації.

«Нові Дні» вже 2-й рік виходять регулярно на початку кожного місяця, без єдиного спізнення.

Передплата для Канади і ЗДА: річна — $ 3.00, піврічна — $ 1.75.

Адреса:
«Nowi Dni», Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada.

Ціна 30 ц.
